

ÇEVİK KUVVET

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Necati Altuntaş
108

Tez Danışmanı :
Doç.Dr.Tayfun AKGÜNER

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ

ÇEVİK KUVVET

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Necati Altuntaş

108

Tez Danışmanı:
Doç.Dr.Tayfun AKGÜNER

İstanbul - 1986

Polise karışılmaz, vazifesini yaparken
serbest bırakılmalıdır(*).

K.ATATÜRK

(*) Cumhuriyetin 60. Yılında Türk Polisi, Ankara 1983, s.5

- İ Ç İ N D E K İ L E R -

	<u>Sayfa</u>
KISALTMALAR	iii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM - GENEL BİLGİLER	3
1- ZABITA	3
a) Genel Zabıta	4
b) Özel Zabıta	5
2- GENEL ZABITA	6
a) Jandarma	6
b) Polis	8
3- GÖREVLERİ AÇISINDAN POLİSİN AYRIMI	11
a) Adli Görevler	12
b) Siyasi Görevler	12
c) Trafik Görevleri	13
d) İdari Görevler	14
4- POLİSİN İDARİ GÖREVLERİ İLE İLGİLİ MEVZUAT	15
II. BÖLÜM - TOPLUM ZABITASI	19
1- TOPLUM ZABITASININ KURULUŞU	19
2- TOPLUM ZABITASININ GÖREVLERİ	25
3- TOPLUM ZABITASININ YAPISI VE TAŞIDIĞI ÖZELLİK	32
4- TOPLUM ZABITASININ KALDIRILIŞI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	33

	<u>Sayfa</u>
III. BÖLÜM - ÇEVİK KUVVET	43
1- ÇEVİK KUVVETİN KURULUŞU	43
2- ÇEVİK KUVVETİN YETKİLERİ, GÖREVLERİ VE ÖNLEYİCİ NİTELİĞİ	57
3- ÇEVİK KUVVETTE EĞİTİM VE ÖNEMİ	67
4- ÇEVİK KUVVETİN DEĞERLENDİRİLMESİ	70
 SONUÇ VE ÖNERİLER	 77
 BİBLİYOGRAFYA	 81

- K I S A L T M A L A R -

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.k.	adı geçen kanun
bakanlık	İçişleri Bakanlığı
bkz.	bakınız
Genel Müdürlük	Emniyet Genel Müdürlüğü
md.	madde
Millet Meclisi	Türkiye Büyük Millet Meclisi
No	numara
R.G.	Resmi Gazete
s.	sayfa
Sy.	sayı
T.	Tarih
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
vd.	ve devamı

G İ R İ Ő

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde zabıta ile ilgili genel bilgiler verilip, genel zabıta özel zabıta ayrımı anlatılmıştır. Genel Zabıtayı meydana getiren polis ve jandarma ile ilgili kısaca bilgi verilip, polisin görevleri açısından ayrımı yapılmış, bu ayrım içerisinde polisin önleyici görevi üzerinde durulmuştur. Zaten tezimizin konusu olan çevik kuvvet önleyici hizmeti yerine getirmektedir.

İkinci bölümde toplum zabıtası anlatılmıştır. 1965 yılında çıkarılan 654 sayılı yasa ile kurulan toplum zabıtası kaldırıldığı 31.12.1982 tarihine kadar önleme görevini üstlenmiştir. İleride ayrıntılı olarak belirteceğimiz gibi, toplum zabıtası üzerine düşen görevi yerine getirmiş ve 1983 yılından itibaren yerini çevik kuvvete bırakmıştır.

Üçüncü bölümde çevik kuvvet anlatılmıştır. 1982 yılında 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa 2696 sayılı kanunla eklenen ek ve geçici maddelerle toplum zabıtası kaldırılmış ve bunun yerine çevik kuvvet kurulmuştur. Bu bölümde çevik kuvvetle ilgili bütün ayrıntılara değinilmiştir.

Gerek toplum zabıtası, gerekse çevik kuvvet anlatılırken birçok yerde yazılı kaynak gösterilmemiştir. Bunun nedeni; toplum zabıtasında Komiser, Başkomiser ve Emniyet Amiri rütbesi ile yedi yıl, çevik kuvvet kurulduktan sonra da iki yıldır Şube Müdürü olarak bizzat görev yapmaktayım. İşte bu nedenle bazı yerlerde yazılı kaynak göstermeyip, bizzat kendi içinde yaşadığım şartlar ve gözlemlerim çerçevesinde konuları belirlemeye çalıştım.

Gerek yüksek lisans dersleri sırasında, gerek bu çalışmanın ortaya çıkışında bana yol gösteren ve destek olan başta danışmanım Doç.Dr.Tayfun AKGÜNER olmak üzere Doç.Dr. Fuat ÇELEBİOĞLU, İstanbul Emniyet Müdürü Ünal ERKAN ve Emniyet Müdür Yardımcısı Mehmet AĞAR'a şükranlarımı arz ederim.

I. BÖLÜM GENEL BİLGİLER

1- ZABITA

Genel olarak, kamu düzenini koruma, kollama, suç ve suçluları tesbit etme, yakalama ve bu amaçla ilgili kurum ve kuruluşlara yardımcı olma görevlerine, ayrıca bu görevi yapan teşkilata da ZABITA denilmektedir(1).

Her insan topluluğu gibi Devlet de canlı bir varlıktır. Devletin de bir bünyesi, bu bünye içinde çeşitli organların görevleri vardır. Görevlerden birisi de zararlı unsurları dışarı atmaktır. İnsan topluluklarının zararlı unsurlarını dışarı atma görevi de zabıtaya düşmektedir. Bu nedenle bir bakıma suçlulukla mücadele anlamına gelen zabıta görevinin yapılması, topluluğun kalabalığına göre değişir. Köyde başka, küçük kentde başka, büyük şehirlerde daha başka çalışma biçiminin uygulanması bu değişimdir(2).

---

(1) ŞEKERCİOĞLU, Metin: Kolluğun Yargısal Görevleri Hakkında Kılavuz, s.19, Ankara 1980.

(2) KUNTER, Nurullah: Ceza Muhakemesi Hukuku, 6.Bası, İstanbul 1978, s.556.

Zabitanın görevleri iki temel bölümde incelenebilir: Birincisi suç öncesi görevleri, ikincisi ise suç işlendikten sonraki görevleridir(3). Ancak ülkemizde böyle bir ayırım olmayıp, yalnızca görev sınırları ve konular açısından zabıta ayrımına tabi tutulmakta, suç öncesi ve suç sonrası görevleri aynı zabıta teşkilatı yerine getirmektedir. Görev sınırları ve konular açısından zabıta, "genel zabıta" ve "özel zabıta" şeklinde ikili bir ayırma tabi tutulmaktadır(4).

a) Genel Zabıta

Ülkemiz sınırları içerisinde kamu düzeninin bozulmaması için gerekli önleyici tedbirleri alma, suç ve suçluları tesbit etme, yakalama ve yargı organlarına sevk etme görevlerini genel zabıta yerine getirir(5).

Genel zabıta kuvvetleri polis ve jandarmadır(6). Emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren ve silahlı bir kuvvet olan polis ve jandarma, genel zabıtayı meydana getirmektedir(7). Burada emniyet ve asayiş kavramları

---

(3) ŞEKERCİOĞLU, M.: a.g.e., s.19.

(4) ÇOKER, Fahri, ÇOKER, Ziya: Güvenlik Kuvvetleriyle İlgili Kanun, Tüzük, Yönetmenlikler, Cilt 1, Kazancı Yayınları, İstanbul 1985, s.74 (3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, md.3).

(5) DÜNDAR, A.Nihat: Emniyet Teşkilatı ve Hizmetleri ve Disiplin Hukuku, Ankara 1986, s.1.

(6) Resmi Gazete: T:12.7.1937, Sy.3629, 3201 Sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu, md.3.

(7) DÜNDAR, A.N.: a.g.e., s.2.

karşımıza çıkmaktadır. EMNİYET; Devlete, topluma, kişilere, mal ve eşyalara yönelik sabotaj, tehlike ve kazaları önlemek için alınan hukuka uygun önlemlerin tümünü ve bu tedbirlerin alınmış olduğu durumu kapsamaktadır(8). ASAYİŞ ise; hukuka uygun ve gerekli tedbirlerin alınması sonucu, Devlete, topluma, kişilere, mal ve eşyalara yönelik tehlike, kaza ve sabotajların sözkonusu olmadığı bir ortamı, düzensizlik ve karışıklıkların önlendiği, hayatın normal olarak devam ettiği ve dirlik ve düzenin sağlandığı konusunda kamuoyunda yaratılan yaygın inancı ifade eder(9).

b) Özel Zabıta

Özel zabıta, belirli bazı kolluk görevleri için özel yasalarla kurulmuş olan "resmi zabıta teşkilatları"na denir(10). Bunlar gümrük zabıtası, belediye zabıtası, orman bekçileri, Milli İstihbarat Teşkilatı gibi teşkilatlardır. Özel zabıta belli yasaların kendisine verdiği görevleri yapar. Özel zabıtanın kuruluş kanununda yapacağı görevler belirtildiği gibi, görevli olduğu alanın da sınırları belirlidir. Örnek, belediye zabıtası, belediye sınırları içerisinde görev yapar, orman bekçilerinin görev alanı ormanla sınırlıdır.

---

(8) DÜNDAR, A.N.: a.g.e., s.2.

(9) DÜNDAR, A.N.: a.g.e., s.2.

(10) ŞEKERCİOĞLU, M.: a.g.e., s.23.

Özel zabıta, genel zabitanın görev alanına giren bir olayla karşılaştığında genel zabıtaya gelinceye kadar olaya el koyar, delilleri korur, suçluları muhafaza altına alır. Genel zabıta geldiğinde onlara teslim eder(11). 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu 24.maddesinde genel zabıta ile özel zabitanın görev ilişkileri konusunda düzenleme yapmıştır. Buna göre özel zabitanın görev alanına giren bir konuda, özel zabıta bulunmadığı hallerde polis bunlara ait inzibati işlemleri yapmaya yetkili kılınmıştır. Burada sözü edilen inzibati işlemler Polis Vazife ve Selahiyet Tüzüğü'nün 1.maddesinde, "Kanun, tüzük, hükümet emirleri ve kamu düzenine uygun olmayan hareketleri işlenmeden önce önlemeye çalışmak, işlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak" şeklinde sayılmaktadır. Yani genel zabıta asli görevlerinden başka özel zabitanın görev alanına giren konularda özel zabitanın bulunmadığı yerlerde onun yerine geçebilmektedir.

2- GENEL ZABITA

a) Jandarma

Jandarma, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren, silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir(12). Jandarma Genel Komutanlığı Türk Silahlı Kuv-

---

(11) ŞEKERCİOĞLU, M.: a.g.e., s.24.

(12) Resmi Gazete: T:12.3.1983, Sy.17985, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu, md.3.

vetlerinin bir parçası olup, silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin yerine getirilmesi açısından İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir kuruluştur. Jandarma ile polisin görev niteliklerinin birbirine benzedikleri, yasalardaki tanımlamalarından anlaşılmaktadır. Jandarma da genel bir zabıta kuvvetidir. Doğrudan doğruya idare kuvvetinin içinde yer almasına karşılık askeri bir yönü de vardır. Askeri kuvvetler sivil idarenin emri altında olmadığı halde jandarma sivil idarenin emrine bağlıdır(13). Jandarma özlük işleri, disiplin ve eğitim bakımından askeri statüdedir. Yani askeri ve muharip bir kuvvettir(14). Jandarma kırsal alanlarda yani belediye sınırları dışında ve polis teşkilatı olmayan yerleşim bölgelerinde, genel zabıta görevini yerine getirir(15).

Jandarmanın görevlerini mülki, adli, askeri ve diğer görevleri diye dördümlü bir ayrıma tabi tutmak mümkündür(16).

aa) Jandarmanın Mülki Görevleri:

Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uy-

---

(13) EĞDEMİR, Ayban: Açıklamalı Jandarma Mevzuatı, Jandarma Dergisi Eki, 1972, Sy.52, s.12.

(14) ŞEKERCİOĞLU, M.: a.g.e., s.23.

(15) R.G. T:12.3.1983, Sy.17985, a.g.k. md.10.

(16) R.G. T:12.3.1983, Sy.17985, a.g.k. md.7.

gulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korumalarını yapmaktır(17).

ab) Jandarmanın Adli Görevleri:

İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmektir(18).

ac) Jandarmanın Askeri Görevleri:

Askeri kanun ve nizamların gereği görevlerle Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri yapmaktır(19).

ad) Jandarmanın Diğer Görevleri:

Yukarıda sayılan görevler dışında kalan ve diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla jandarmaya verilen görevleri yapmaktır(20).

b) Polis

3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 4.maddesine göre polis, silahlı bir icra ve inzibat kuvvetidir. Başka bir ifade ile polis, yasaları yürüten ve toplumda düzeni sağlayan

---

(17) R.G. T:12.3.1983, Sy.17985, a.g.k. md.7/a.

(18) R.G. T:12.3.1983, Sy.17985, a.g.k. md.7/b.

(19) R.G. T:12.3.1983, Sy.17985, a.g.k. md.7/c.

(20) R.G. T:12.3.1983, Sy.17985, a.g.k. md.7/d.

silahlı bir kuvvettir(21).

Polis dirlik ve düzeni, kamu ve kişinin haklarını kullanma güvencesini, konut dokunulmazlığını, vatandaşın can, ırz ve malını korur, toplumun rahat etmesini sağlar. Yardım isteyenlere, yardım ihtiyacı olan çocuk, sakat ve düşkünlere yardım eder.

Birlik ve düzenin korunmasında polis teşkilatı asıl görevli birimdir. Polis teşkilatı her yerde kurulduğu an jandarmaya ihtiyaç kalmayacaktır(22). Nitekim İçişleri Bakanlığı'nın hazırlattığı bir raporda bu konuya değinilmiş ve aynen şöyle denilmiştir(23):

"... Kanunun (3201) 7.maddesinde, illerde emniyet müdürü, ilçelerde emniyet amiri, emniyet komiseri ve polis kuruluşu bulunan bucak, iskele ve istasyonlarda emniyet komiserlerinin emniyet makamlarını meydana getirdiğinden ve bu memurların il, ilçe ve bucaklarda, buldukları yerin emniyet ve asayişine ilişkin işleri yönettiklerinden söz edilmektedir.

Polis ve jandarmanın yapmakla yükümlü oldukları mevzuat ve yürütme biçimi bakımından aynı, alanları yönünden ise ayrıdır. Ancak belediye sınırı içinde polis, dışında ise jandarma örgütünün görevli olmasına ilişkin ana kurala aksi yön-

---

(21) ŞEKERCİOĞLU, M.: a.g.e., s.20.

(22) KUNTER, N.: a.g.e., s.558.

(23) İçişleri Bakanlığı İç Düzen Yayınları, No.4, Kolluk Hizmetleri, Ankara 1972, s.96.

den uygulamalar ve örneğin kadro yetersizliği yüzünden polis örgütü olan yerlerde bile jandarmaya belediye sınırı içinde görev alanı tanındığı ilçelerin yaklaşık olarak yarısında ise polis örgütü kurulmadığından görevin jandarmanın sorumluluğuna bırakıldığı görülmektedir.

... Gerçekten de henüz tüm ilçelere polis örgütünün götürülemediği, otuz bine yakın polise ihtiyaç olduğu, polis araç, gereç ve yapı yönünden en ilkel koşullar içinde hizmet yapmaya çalıştığı gözönünde tutulacak olursa jandarmayı polisin içinde eriterek tek örgüt kurmak için zamanın henüz erken olduğu ortaya çıkacaktır."

Genel bir zabıta kuvveti olan polis belediye sınırları içindeki yerlerde görev yapar, bunların dışında kalan bölgelerde ise jandarma yetkilidir. Ancak kırsal kesimde polisin bir suça el koyması veya belediye sınırları içinde jandarmanın bir suçla karşılaşması halindeki ilişkiler hem Jandarma Teşkilat ve Vazife Tüzüğünde, hem de 1961 tarihli Emniyet ve Asayiş İşlerinde İl, İlçe ve Bucaklardaki Jandarma ve Emniyet Ödevlerinin Yapılması ve Yetkilerinin Kullanılması Suretini ve Aralarındaki İlişkileri Gösteren Yönetmelik'te düzenlenmiştir. Polis belediye sınırları içinde, jandarma ise kırsal alanlarda görevli olduğuna dair düzenleme bu yönetmeliğin 3. maddesinde belirtilmektedir.

Polisin en yüksek sorumlusu İçişleri Bakanı'dır. İçişleri Bakanı Emniyet Genel Müdürü aracılığı ile polis teşkila-

tını yönetir(24). Polis makamları illerde emniyet müdürü, ilçelerde emniyet amiri, polis teşkilatı bulunan bucak, iskele ve istasyonlarda emniyet komiserleridir. İllerde vali, emniyet teşkilatının da amiri ve en üst sorumlusudur(25). İlçelerde kaymakama, bucaklarda ise bucak müdürüne bağlıdır. İdari nitelikteki bu bağılılıklardan başka polisin adli görevi bakımından cumhuriyet savcısı ve hakimlerle de ilişkisi vardır. Ancak bu bağ sürekli bir amir-memur ilişkisi olmayıp, sadece tahkik edilen suç veya verilen adli görev süresince kurulur(26).

3- GÖREVLERİ AÇISINDAN POLİSİN AYRIMI

(Adli, Siyasi, Trafik, İdari)

3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'na göre teşkilatlandırılmış olan polis; Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ile Polis Vazife ve Selahiyet Tüzüğü'nde belirtildiği gibi, asayiş, amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korumak, halkın can, ırz, malını muhafaza etmek, ammenin istirahatini temin etmek, yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmekle görevlidir(27).

Bugün polisin ifa ettiği görevler genel olarak dört bölümde toplanmaktadır(28):

---

(24) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.73; 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, md.1

(25) R.G. T:13.6.1949, Sy.7236, İl İdaresi Kanunu, md.11/A.

(26) ŞEKERCİOĞLU,M.: a.g.e., s.22.

(27) Cumhuriyetin 60.Yılında TÜRK POLİSİ, Ankara 1983, s.20.

- a) Adli görevler,
- b) Siyasi görevler,
- c) Trafik görevleri,
- d) İdari görevler.

a) Adli Görevler

3201 Sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu uyarınca adli işlemlerle ilgili soruşturmalar, yetkili adli otoritelerin direktifleri altında ve kanunlarda belirtilen esaslara göre "adli polis" tarafından yürütülür.

Kanunun bu hükmü görevin emniyet teşkilatı yönünden hukuki dayanağını teşkil eder.

Adli polis bir suç işlenerek kamu düzeni bozulduğunda faaliyete geçerek, suç delillerini toplayan, suç faillerini tesbit ederek yakalayan, cumhuriyet savcılarını yerine ve bilgileri dahilinde gereken soruşturmayı yaparak sanık ve suç delillerini yargı mercilerine teslim eden kuruluştur. Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ile Tüzüğüne göre de polisin adli görevi suçun işlenmesi ile başlar(30).

b) Siyasi Görevler

Siyasi polis hizmeti, siyasi nitelikli suçların işlenmesinin önünü almak için yapılan tüm çalışmalar olarak özet-

---

(28) Cumhuriyetin 60.Yılında TÜRK POLİSİ, Ankara 1983, s.20.

(29) Cumhuriyetin 60.Yılında TÜRK POLİSİ, Ankara 1983, s.21.

(30) Cumhuriyetin 60.Yılında TÜRK POLİSİ, Ankara 1983, s.23.

lenebilir. Siyasi polis hizmetlerinin amacı Devletin, cumhuriyetin, anayasal düzenin, Atatürk ilke ve inkılaplarının korunmasıdır. Suç işlenmesi halinde siyasi polis hizmeti, adli polis hizmeti şeklinde ve usulleri içerisinde yürütülür. Denilebilir ki siyasi polis hizmeti ile adli polis hizmeti idari hizmetlerde olduğu gibi bir bütünü tamamlayan ve birbirini izleyen görevlerdir. Kanunlarımızda SİYASİ SUÇ adı altında bir sıralama, ayırım ve tanım mevcut değildir. Herhangi bir suç bazı durumlarda siyasi amaçla da işlenmiş olabilir. Bu durumda suçun niteliği siyasi suç olarak kabul edilebilir(31).

c) Trafik Görevleri

Dünyada olduğu gibi yurdumuzda da motorlu araç sayısının giderek artması, yaya ve motorlu araç trafiğinin yoğunlaşması, her yıl vukubulan trafik kazalarının büyük can ve mal kaybına sebebiyet vermesi, trafiğin iktisadi ve sosyal yaşamı etkilemesi, polis hizmetlerinde yeni bir görev türünün gelişmesine sebebiyet vermiştir. 1953 yılına kadar karayolu trafik hizmetleri beldelerin kamu hizmeti olarak, belediyelerce Seyrû-Sefer Talimatnamesine göre yürütülmekte iken, 18 Mayıs 1953 tarihinde yürürlüğe giren 6085 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 3.maddesi ile karayolları üzerinde trafiğin tanzim ve murakabesi bölge ve il trafik zabıtasınca yapılacağı hükmü getirilmiş olup, 1983 tarih ve 2918 sayılı yeni Karayolları Trafik Kanunu madde 5/a'da bunu daha da açık bir

---

(31) Cumhuriyetin 60.Yılında TÜRK POLİSİ, Ankara 1983, s.23.

ifade ile ele almış ve aynen şöyle belirtmiştir:

"... Emniyet Genel Müdürlüğüne verilen görevler, Genel Müdürlüğün merkez, bölge, il ve ilçe trafik zabıtası kuruluşlarınınca yürütülür."

Bu nedenle trafik hizmetleri için teşkilatın yapısında değişiklik, personel araç-gereç temini, personelin eğitimi, mevzuat değişikliği çağın gereklerine uygun olarak yeniden düzenlenmiştir. Polis teşkilatı, personelinin % 15,83'ünü trafik hizmetlerinde istihdam etmektedir(32).

d) İdari Görevler

Genel anlamda, kamu düzenine uygun olmayan eylemlerin işlenmesini önlemek polisin idari görevidir. Polisin bu idari görevleri nitelik yönünden; önleyici görevler, koruyucu görevler, yardım edici görevler olmak üzere üç grupta toplanabilir:

da) Önleyici Görevler:

Genel asayişin ve sosyal düzenin sağlanması ve devamını sağlamak için alınan tedbirleri kapsar. Suç işlenmesini önlemek üzere bir mahalle polis karakolu açmak, nokta tesis etmek, devriye çıkartmak, vukuu muhtemel bir toplumsal olayda, bir spor müsabakasında önceden tedbir almak polisin önleyici görevlerindedir.

---

(32) Cumhuriyetin 60.Yılında TÜRK POLİSİ, Ankara 1983, s.23.

db) Koruyucu Görevler:

Kamu düzeninin tesis ve korunması bakımından kamuya, kişilere ve tüzel kişilere ait bina, tesis ve eşyaların korunması için alınmış tedbirler, polisin koruyucu görevlerindedir.

dc) Yardım Edici Görevler:

Polisin yardıma muhtaç kişilere, yaşlılara, sakat ve acizlere, hastalara, çocuklara karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görevleridir.

Polisin yukarıda sayılan genel idari görevlerine ilave olarak, sivil savunma, seferberlik işleri, 7201 sayılı Kanuna göre yapılan tebligat işleri, tabii afetler ve büyük yangınlarda alınan önlemler, Askerlik Kanunu, askeri memnu mıntıklarla ilgili işlemler, insan sağlığına ve sosyal yardımlara ilişkin hizmetler, İlk Öğretim Kanunu'na ilişkin hizmetler, idari makamlarca verilen kararların infazı, Gecekondu Kanunu ve İmar Yasası'na ilişkin hizmetler, Toprak Komisyonu çalışmaları ile ilgili işlemler, korunmaya muhtaç çocuklar hakkında kanun hükümlerini uygulamak, Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile verilen görevlerin yerine getirilmesi de sayılabilir(33).

4- POLİSİN İDARİ GÖREVLERİ İLE İLGİLİ MEVZUAT

Polisin idari görevleri; önleyici, koruyucu ve yardım

---

(33) Cumhuriyetin 60.Yılında TÜRK POLİSİ, Ankara 1983, s.23.

edici görevlerden meydana gelmektedir. Bu görevleri merkez teşkilatı ve taşra teşkilatı içerisindeki karakollar, Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü veya Grup Amirliği, Hassas Bölgeleri Koruma Şube Müdürlüğü veya Amirliği, Hava Limanı Koruma Şube Müdürlüğü, Çevre Yolları Koruma Şube Müdürlüğü, Asayiş Şube Müdürlüğü, Tuizm Şube Müdürlüğü, Küçükleri Koruma Müdürlüğü, diğer şubeler de kendi görev alanlarına giren konularda önleyici ve koruyucu nitelikteki görevleri ile yerine getirirler. Bunlar içerisinde Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünün önleyici hizmetler açısından ayrı bir yeri vardır.

Polisin idari görevleri ile ilgili mevzuatı şöyle belirleyebiliriz:

- 1949 tarih ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu (md.9/E, 11/A,B,C,D, 32/B,C,Ç,E, 43)(34).
- 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu(35).
- 1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu(36).
- 1938 tarihli Polis Vazife ve Selahiyet Tüzüğü(37).
- Polisin Disiplinine, Merasim ve Topluluklardaki Rolüne ve Polis Karakolları Teşkilatı ile Vazifelerine Dair Talimatname(38).

---

(34) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.63-72.

(35) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.73.

(36) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.103.

(37) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.104.

(38) Emniyet Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara 1975.

- İdare Amirlerinin Emniyet ve Muhafazası İçin Makamlarında Bulundurulacak Polis ve Jandarmalara Ait Talimat(39).

- 1984 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Milli Saraylar Koruma Müdürlüğü Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği(40).

- 1983 tarih ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu(41).

- 1985 tarihli Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik(42).

- 1983 tarih ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu(43).

- 1971 tarih ve 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu(44).

- 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Yedi Ek Madde Eklenmesine Dair 2696 sayılı Kanun (Çevik Kuvvet Kanunu)(45).

- Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği(46).

Yukarıda belirtilen mevzuat, polisin idari görevlerine hukuki dayanak oluşturmaktadır. Bu idari görevler içerisinde

---

(39) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.327.

(40) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.334.

(41) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.375.

(42) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.384-1

(43) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.398.

(44) ÇOKER,F., ÇOKER,Z.: a.g.e., s.418.

(45) R.G. T:13.8.1982, Sy.17781.

(46) R.G. T:30.12.1982, Sy.17914.

ayrı bir yeri olan çevik kuvvet, 1982 tarihinde çıkarılan 2696 sayılı Kanun'la kurulmuştur. Ancak bundan önce bu görevi 1965 tarih ve 654 sayılı yasa ile kurulan toplum zabıtası yerine getirmiştir. Bundan sonraki bölümlerde önce toplum zabıtası, daha sonra da çevik kuvvet incelenecektir.

II. BÖLÜM

TOPLUM ZABITASI

1- TOPLUM ZABITASININ KURULUŞU

Toplum zabıtası kurulmasına dair yasa TBMM'nce 654 kanun numarası ile 15.7.1965 tarihinde kabul edilip, 29.7.1965'de 12053 numaralı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir(47).

Toplum zabıtası, cumhuriyet ve hürriyet düzenini demokratik usullerle korumak, kanun dışı sokak ve meydan hareketlerini önlemek, toplumun ve kişinin maddi ve manevi varlıklarının kanunlara aykırı grev ve lokavtlar yüzünden kısmen ya da tamamen tahribe uğramasının önüne geçmek, toplumun kendisi veya kaderi üzerinde büyük ölçüde olumsuz etkisi olabilecek her çeşit kanunsuz toplumsal olayların meydana gelmesini önlemek, geldiğinde gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirmek, Anayasa'da yer alan demokratik cumhuriyet müesseselerini ve bunları temsil eden şahısları ve yabancı devlet büyüklerini her çeşit tehlike ve tecavüzlerden korumak, genel

---

(47) R.G., T:29.7.1965, Sy.12053.

hayata yönelik afetlerde ve yangınlarda can ve mal emniyetine ilişkin önlemleri almak ve kurtarma faaliyetinde bulunmak, her türlü tören ve gösterilerde güvenlik tedbirleri almak ve muhtemel yasadışı tahripkar ve bunun gibi büyük ölçüde olumsuz etkisi olabilecek olayları önlemek ve diğer önleyici zabıta hizmetlerine yardımcı olması amacı ile kurulmuştur(48).

Yine toplum zabıtasını oluşturacak personelin özel mesleki eğitim görmüş ve her türlü silah, malzeme ve araçlarla donatılması kuruluş yasasında öngörülmekte idi(49).

Yine bu yasa çerçevesinde daha ayrıntılı düzenleme yapmak amacı ile Toplum Zabıtası Tüzüğü Bakanlar Kurulu'nun 26.7.1971 tarih ve 7/2853 karar numarası ile kabul edilmiş ve Resmi Gazetenin 7.8.1971 tarihli 13919 sayısında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir(50).

Toplum zabıtası, kurulduğu il emniyet teşkilatı içinde özel bir kuruluş olmasına karşılık, görevi, yetkisi ve sorumluluğu açısından emniyet teşkilatı için uygulanan mevzuat hükümlerine tabidir(51). Buna göre toplum polisi, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 16.maddesi ilkeleri gereğince silah kullanabilir.

Toplum Zabıtası Kurulması Hakkında Kanunla diğer kanunların ve Toplum Zabıtası Tüzüğü'nün toplum polisine yük-

---

(48) ŞEKERCİOĞLU, M.: a.g.e., s.615-628.

(49) KIRATLI, Metin: Koruyucu İdari Hizmetler, s.70-71, Ankara 1973.

(50) R.G., T:7.8.1971, Sy.13919.

(51) Toplum Zabıtası Kanunu TBMM Görüşme Tutanakları, M.Meclesi R.133. 23.6.1965. O: 2. s.425.

diği görev, sorumlulukla verdiği yetkilerin kullanılması, yasal görevlerin tam anlamı ile yapılabilmesi için trafik ve diğer teknik polis hizmetlerinde veya askeri birliklerde belirli süre ve aralarla kurs, staj ve eğitim çalışmalarını ve yasadışı toplantıların yapılma ihtimali olan yer ve mahallerdeki keşif, istihbarat ve önleyici devriye faaliyetleridir.

Toplum zabıtası önce Adana, Ankara, İstanbul, İzmir ve Zonguldak illerinde kurulmuştur. Ayrıca Toplum Zabıtası Yasası bu iller dışında nerelerde kurulacağını md.1'de İçişleri Bakanlığının takdirine bırakmıştır. 654 sayılı Kanunun 1.maddesi "... İçileri Bakanlığınca lüzum görülecek illerde özel mesleki eğitim görmüş ve gerekli her türlü silah, malzeme ve araçlarla donatılmış toplum zabıtası teşkilatı kurulur" demektedir(52).

Toplum zabıtasının illerde İl Emniyet Müdürlüğüne bağlı olarak kurulması, toplum zabıtası müdürlüğü veya toplum zabıtası amirliği adını taşıması öngörülmüştü. Bu müdürlük veya amirliklerde ikmal ve teknik servisleri, yazı işleri büroları bulunacağı, birliklerin kuruluşun asli hizmet kısmını, ikmal, teknik servisleri ile yazı işleri bürolarının yardımcı hizmet kısımlarını teşkil edeceği belirtilmiştir(53).

Her birlik 3 gruptan, her grup 4 ekipten, her ekip 12 kişiden oluşmakta idi. İldeki toplum zabıtası en az bir birlikten oluşmakta, birden fazla birlikler ise toplu birlik

---

(52) ŞEKERCİOĞLU, M.: a.g.e., s.615, 304.

(53) R.G., T:7.8.1971, Sy.13919 Toplum Zabıtası Tüzüğü.

adını almakta idi(54).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi gerek 654 sayılı yasa, gerekse Toplum Polisi Tüzüğü, toplum polisine çok önemli ve ağır görevler yüklemiştir. İdari (önleyici) nitelikteki bu ödevler devletin güvenliği, bekası ve yurtiçinde emniyet ve asayişin devamı açısından hayati önem arz etmektedirler. Bu nedenle önemli ve ağır görevleri toplum polisinin tam olarak yerine getirebilmesi için kanun koyucu bazı tedbirler öngörmüştür. Bunları şu şekilde belirleyebiliriz:

Toplum zabıtası personeli, yetersizlik veya başarısızlık sebebiyle bu kuruluşla ilişkisinin kesilmesi dışında, geçici bir süre için de olsa, hangi gerekçe ile olursa olsun emniyet teşkilatının diğer görev, ödev veya hizmetlerinde çalıştırılmaz(55). Kanun koyucu bu hükmü getirirken şu düşünceden hareket ediyor: Değişik birimlere personelin tayin edilerek görevin gerektirdiği sayıda personelin elde kalmaması sonucu yüklenilen ağır görevin yerine getirilmemesini engellemek, toplum zabıtasının diğer hizmetlerinde kullanma sonucu personelin yılgınlığına ve kadrosunun dejenere olmasına neden olup asli görevinde başarısız olmasının önüne geçmektedir.

Toplum zabıtasının başarılı olabilmesi için yaş ve boy sınırlaması getirilmiştir. Memur sınıfının en az 1.70 cm, amir sınıfının en az 1.65 cm boyunda, memurların azami 35, komiser sınıfının en fazla 45, emniyet amiri ve müdür sınıfı-

---

(54) R.G., T:7.8.1971, Sy.13919 Toplum Zabıtası Tüzüğü.

(55) Toplum Zabıtası Kanunu TBMM Görüşme Tutanakları, M.Mec-lisi, B: 133, 23.6.1965, O: 2, s.425.

nın ise en fazla 50 yaşında olmaları öngörülmüştür(56). Toplum zabıtası önleyici ve caydırıcı görevini yaparken, fiziki olarak personelin göze batar şekilde caydırıcı tipte olması arzulanmıştır. Uzun boylu, genç görünümlü bir polis, kısa boylu, yaşlı, çökmüş birisinden daha etkili ve caydırıcı nitelikte olup, karşısındakileri psikolojik olarak etki altına alır. Bu nedenle belirtilenden daha kısa boylu personel toplum zabıtasında çalıştırılmaz. Ayrıca yaş sınırlarına gelen personelin de emniyet teşkilatının diğer hizmet birimlerine aktarılması hüküm altına alınmıştır(57).

Bir de toplum zabıtası personeli için öğrenim durumunun belli bir seviyede olması istenmiştir. Memur sınıfının lise mezunu olması, eğer yeteri kadar lise mezunu memur bulunmazsa orta okul mezunu olmaları şartı getirilmiştir. Bu hükmün 1971 yılında getirildiğini dikkate alırsak, toplum zabıtasına verilen önem kendiliğinden ortaya çıkar. Çünkü 1971 yılında Türkiye'de okuma-yazma oranı % 50 civarındadır. Lise mezunu olmaksızın 1980'li yıllardaki üniversite mezunu olmakla eşdeğerdedir. Komiser ve amir sınıfı için ise Polis Enstitüsü veya yüksek okul mezunu olmak gerekmektedir(58). Buradan şu sonuca varılıyor. Toplum zabıtasının eğitim düzeyi yüksek, bilgili, kültürlü bir kadroya sahip olması istenmiştir.

Ayrıca toplum zabıtasında görev olmadığı zamanlarda eğitim çalışmaları yapılması istenmiştir. Toplum zabıtasının

---

(56) R.G., T:7.8.1971, Sy.13919, Md.15/A,B, Toplum Zabıtası Tüzüğü.

(57) R.G., T:7.8.1975, Sy.13919, md.16, Toplum Zabıtası Tüzüğü

(58) R.G., T:7.8.1971, Sy.13919, Toplum Zabıtası Tüzüğü.

görevini tam anlamı ile yerine getirmesi için personelde bulunması gereken bedeni, ruhi ve fikri yeterliği sağlamak amacı ile yaptırılan ve yapılan, öğretim, eğitim ve öğrenimin, kuruluşun kendi bünyesine has mesleki ve teknik işler olduğu belirtilmiştir(59).

Toplum zabıtasının görevini yerine getirebilmesi için gerekli olan silah, araç ve malzemeler Toplum Zabıtası Tüzüğü'nde sayılmıştır. Toplum Zabıtası Tüzüğü'nün 4.maddesi; "... cop, sis ve gaz bombaları, tabanca, makinalı tabanca, makinalı tüfek ve benzeri vurucu, önleyici, etkisiz hale getirici savunmaya elverişli aletler, gaz, boyalı ve boyasız tazyikli su püskürten veya personeli ve malzemelerini taşıyan zırhlı ve zırhsız otolar, helikopterler ve uçaklardır." şeklinde belirlemiştir.

Toplum zabıtası kurulduktan sonra, Toplum Zabıta Müdürlüğü bünyesinde illerde, haber toplamak, değerlendirmek, gerekli yerlere iletmek ve olayları önceden haber almak için, istihbarat grubu, olay ve suçluları tesbit için film ve fotoğraf grubu, gaz silah ve bombalarını kullanacak gaz grubu, hem trafik görevi hem de devriye görevi yapacak şekilde motosikletli motor grubu, zırhlı araçlarla görev yapacak panzer grubu, araç ve malzemelerin bakımını yapmak üzere de kademe grubu kurulmuştur. Bu sayılan grupların kurulma amacı, toplum zabıtasının kendi içinde bir işbölümü olmakla beraber personelin belli bir alanda uzmanlaşması ve hizmetin en iyi şekilde yerine getirilme isteğidir.

---

(59) R.G., T:7.8.1971, Sy.13919, Toplum Zabıtası Tüzüğü.

2- TOPLUM ZABITASININ GÖREVLERİ

654 sayılı yasa ile 1965 yılında kurulan toplum kolluğu yetki ve sorumluluk açısından emniyet teşkilatı için uygulanan hükümlere bağlıdır. Başta Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu olmak üzere polise görev ve yetki veren diğer kanunlardaki ödevleri yapar, yetkileri kullanır. Ancak bu görevler ve yetkiler genel niteliktedir. Yani bunlar bütün diğer polislerin de görevidir, yalnız toplum polisinin değil. Çünkü toplum zabıtası özel yasa ile kurulmuştur, bu kuruluş yasasında asli (temel) nitelikteki görevleri de belirtilmiştir. Bu tür görevlerde asıl görevli olan polis yoksa toplum polisi görevi yerine getirir, daha sonra görevli birime devreder.

654 sayılı kanunda, toplum zabıtasının görevleri 1. maddede belirtilmiştir. Kanunun 1. maddesi şu şekildedir:

"MADDE 1- Cumhuriyet ve hürriyet düzenini demokratik usullerle korumak, kanun dışı sokak ve meydana hareketlerini önlemek, toplumun ve kişinin maddi ve manevi varlıklarının kanunlara aykırı grev ve lokavtlar yüzünden kısmen ya da tamamen tahribe uğramasının önüne geçmek, toplumun kendisi veya kaderi üzerinde büyük ölçüde olumsuz etkisi olabilecek her çeşit kanunsuz toplumsal olayların meydana gelmemesini sağlamak ve geldiğinde gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirmek, Anayasada yer alan demokratik cumhuriyet müesseselerini her çeşit tehlike ve tecavüzlerden korumak, umumi hayata müessir afetlerde ve yangınlarda can ve mal emniyetine ait tedbirleri almak ve kurtarma faaliyetinde bulunmak, her türlü tören ve

gösterilerde güvenlik tedbirleri almak ve muhtemel kanun dışı tahripkar ve bunun gibi büyük ölçüde olumsuz etkisi olabilecek olayları önlemek, il trafik ve bölge trafik zabıtası teşkilatınca ihtiyaç duyulan yerlerde İçişleri Bakanlığının izni alınmak suretiyle trafik polisinin yetkilerine haiz olarak ve geçici surette trafik zabıtasına ve icap eden hallerde yine Bakanlığın izni alınmak suretiyle önleyici zabıta hizmetlerine yardımcı olmak..."(60).

Yukarıda belirtilen toplum zabıtasının görevlerini maddeler halinde sıralayabiliriz:

- Demokratik ilkelere uyarak, yasal sınırlar içerisinde hürriyet ve cumhuriyet düzenini korumak,

- Yasa dışı grev, lokavt ve işyeri işgallerini önlemek, yasa dışı grev ve lokavtların topluma olan olumsuz etkilerini önlemek,

- Toplumsal nitelikteki olayların olmaması için gerekli tedbirleri almak, eğer meydana gelirse gerektiğinde zor kullanarak olayın önüne geçmek,

- Anayasada yer alan demokratik cumhuriyet kurumlarını (Hükümet, Yargı Kuruluşları, Radyo-Televizyon, Silahlı Kuvvetler v.b.), onları temsil eden kişileri ve yabancı devlet büyüklerini her çeşit tehlike ve saldırılardan korumak,

- Her türlü tören, gösteri, bayram ve spor karşılaşmaları gibi kalabalık halk kitlesinin toplandığı yerlerde gerekli güvenlik tedbirlerini almak, çıkabilecek olayları önlemek,

- Genel hayatı etkileyen afetlerde ve yangınlarda can ve mal emniyetine ait önlemleri almak ve kurtarma faaliyetinde bulunmak,

- İl trafik ve bölge trafik teşkilatınca ihtiyaç duyulan yerlerde İçişleri Bakanlığının izni alınmak suretiyle trafik polisinin yetkilerine sahip ve geçici olarak trafik görevi yaparak trafik kolluğuna yardımcı olmak,

- Gerektiğinde İçişleri Bakanlığının izni alınmak koşulu ile önleyici kolluk görevine yardımcı olmak.

654 sayılı Toplum Zabıtası Kurulması Hakkındaki Yasanın 3.maddesine göre toplum polisi yukarıda sayılan görevler dışında çalıştırılmazlar(61).

Ancak toplum zabıtası İl Emniyet Müdürlüğü bünyesinde bir kuruluştur. Polisin bütün görev ve yetkilerinin de toplum polisinde de olduğunu daha önce belirtmiştik. Hernekadar Toplum Zabıtası Tüzüğü'nün 19.maddesi toplum kolluğunun görevlerinin idari, önleyici nitelikte olduğunu işaret ediyorsa da, toplum zabıtası suçluları yakalamakla da görevli olduğuna göre sınırlı da olsa adli görev de kendisine verilmiştir(62).

---

(61) R.G., T:29.7.1965, Sy.12053.

(62) ŞEKERCİOĞLU,M.: s.29.

654 sayılı yasada belirtilen bir görevin toplum zabı-tasınınca yerine getirilmesi, 2559 sayılı Polis Vazife ve Sela-hiyet Kanunu ile Toplum Zabıtası Tüzüğü ve toplum zabıtasına yetki veren diğer mevzuat hükümlerine göre ve amirin emri ile olur. 654 sayılı yasada belirtilen görevlerin nasıl yerine getirileceğini Toplum Zabıtası Tüzüğü aşağıdaki şekilde be-lirlemektedir:

Vali, toplum zabıtası ile ilgili emirlerini il emniyet müdürüne, emniyet müdürü de kuruluşa göre toplum zabıtası mü-dürüne veya amirine verir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde vali, emirlerini doğrudan toplum zabıta müdür veya amirine verebilir. Vali tarafından verilen emirden doğacak sorumluluk valiye, bir emrin uygulanış yerini ve zamanını seçmek yetkisi ve bundan doğacak sorumluluk, il emniyet müdü-rüne aittir. Olay yerine gönderilecek toplum polisinin mikta-rını ve gönderiliş şeklini tayin etmek, olay yerinde gerekli tertip ve tedbirleri almak ve toplu hareketin niteliğine gö-re, ateşli silah kullanılması dışında, zor kullanmanın gereği-ni takdir ve derecesini tesbit etmek yetkisi ve bundan doğa-cak sorumluluk kuruluşa göre toplum zabıtası müdürüne veya amirine aittir. Gecikmesinde sakınca olan hallerde il emniyet müdürü, kuruluşa göre toplum zabıtası müdürüne veya amirine, toplum zabıtası müdürü veya amiri de kendi kuruluş ve birim-lerine toplumsal olaylara derhal müdahale edilmesi emrini ve-rebilir. Ancak müdahalede vali ve emniyet müdürü ile ilgili emniyet müdür yardımcısı en kısa sürede haberdar edilir. Bu takdirde sorumluluk ilk emri verene aittir.

Kanunsuz toplu hareket haline gelen herhangi bir toplumsal olayın etkisiz hale getirilmesi veya önlenmesi veya topluluğun dağıtılması için; toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında meydana gelen cebir ve şiddet veya tehdit veya saldırı veya karşı koymanın derecesine ve gereğine göre kademeli şekilde artan nisbette, bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılması hali, zor kullanmayı oluşturur ki, bunun derecesini tayin ve tesbit ile bundan doğacak sorumluluk Toplum Zabıtası Müdürüne veya Amirine aittir(63).

Belirlemeye çalıştığımız görevleri yapacak olan toplum zabıtası kurulduğu il sınırları içerisinde toplumsal olayları önlemekle görevlidir. Toplum zabıtası her ilde kurulmuş değil, İçişleri Bakanlığının lüzumlu gördüğü önce altı ilde kurulmuş, sonradan bu sayı yirmiye ulaşmıştır. Toplum zabıtası kurulmayan bir ilde toplumsal nitelikli bir olay meydana gelirse veya 654 sayılı kanunun 1.maddesinde sayılan olaylardan biri meydana gelirse, o il'e en yakın toplum zabıtası kuruluşundan yardım istenir, en yakın ildeki toplum zabıtası yardıma gelip görev yapar. Bu yardım isteme ve yardıma gelip görev yapma belli bir prosedüre bağlanmıştır. Toplum Polisi Tüzüğü 14.maddede bu konuyu düzenlemiştir:

"İlinde toplum zabıtası teşkilatı bulunmayan vali, toplum polisine ihtiyaç duyulduğu takdirde, İçişleri Bakanlığından yakın çevre ildeki toplum zabıtasından iline takviye kuvvet gönderilmesini talep eder. Valilerin toplum zabıtası gön-

---

(63) ŞEKERCİOğLU,M.: a.g.e., s.618.

derilmesi istekleri, İçişleri Bakanınca uygun görüldüğü takdirde, bu konudaki Bakanlık emri, ilgili illerin valilerine açık ve ayrıntılı olarak bildirilir. Olay yerine gönderilecek toplum polisi miktarını ve hareket zamanını, Emniyet Genel Müdürünün görüşünü aldıktan sonra İçişleri Bakanı belirler. Olay yerine gönderilen toplum zabıtası, olay yerinde, yalnız bakanlık emrine münhasır olarak o ilin valisi emrine girer ve sonuç alınır alınmaz asıl görevli olduğu ile döner. Takviye gelen toplum zabıtasının çalışmalarına dayanak ve yardımcı olmak amacıyla gerekli ve yeterli bilgiler ve gerekli malzeme ve olanaklar, o il emniyet müdürünce hazır bulundurulur ve hemen verilir(64).

Buraya kadar saydığımız görevler toplum zabıtası kurulurken düşünülen ve toplum zabıtasına verilen görevlerdi. Toplum zabıtası kurulduktan sonra da yeni yeni görevler verildi. Kuruluş kanununda yasa dışı grev ve lokavtlar belirtilirken, yasal grev ve lokavtlar sayılmamıştı. Oysa grev veya lokavt uygulanan işyerinin ve greve katılan işçilerin güvenliğinin sağlanması görevi de toplum zabıtasına verildi. Yine yasal toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzen ve intizamının sağlanması, toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanların can güvenliğinin sağlanması toplum zabıtasının görevlerine dahil oldu. Resmi törenlerde, emniyet teşkilatını temsil etmek, karşılama, uğurlama ve cenaze törenlerinde merasim kıtası ve ihtiram kıtası vazifesini yerine getirmek de toplum zabıtası-

---

(64) R.G., T:7.8.1971, Sy.13919, md.14, Toplum Zabıtası Tüzüğü.

na verildi. Ülkenin içinde bulunduğu şartlar değiştikçe toplum zabıtasına yeni görevler ihdas edildi.

Yeni görevler derken, bunlar elbette ki polisin görevleriydi, ancak toplum polisinin görevleri değildi. Bu tür görevler çoğaldı, diğer polis birimleri yetersiz kaldı, bunun sonucunda birçok görev toplum polisinin asli görevi oldu.

Türkiye 1976 yılından sonra ekonomik kriz dönemine girdi. Ekonomik krizle birlikte siyasal ve idari kriz de kendini gösterdi. Düzenli olarak anarşik olaylar başladı. İnsanlar ölmeye, okullar işgal edilmeye, temel tüketim malları kıtlığı sonucu kuyruklar oluşmaya başladı. İşte bu dönemde olayların sık olduğu veya halkın kalabalık olarak bulunduğu yerlerde devriye gezmek veya sabit beklemek, hava alanlarında beklemek, öğretimin devamı için üniversite kapılarında, bazen de dersanelerde, anfilerde beklemek, soyulmasınlar diye banka önlerinde beklemek, sıkıntısı çekilen şeker, gazyağı, nebati yağ, tüpgaz gibi temel tüketim mallarının dağıtım yerlerinde karaborsa olmasın, kuyruklar düzenli olsun, olay çıkmasın diye beklemek de toplum zabıtasının görevleri arasına girdi.

1965 yılında kurulan toplum zabıtası yukarıda açıklamaya çalışılan görevleri, kuruluşundan kaldırıldığı 31.12.1982 tarihine kadar en iyi şekilde yapmaya çalışmıştır. Bu görev döneminde toplum zabıtası başarılı olmuş mudur, olamamış mıdır? Bu sorunun cevabını ilerideki bölümlerin içinde vermeye çalışacağız.

3- TOPLUM ZABITASININ YAPISI VE TAŞIDIĞI ÖZELLİK

1965 yılında çıkarılan 654 sayılı yasa ile kurulan toplum zabıtası önce altı ilde kurulmuş, daha sonra bu sayı yirmiye çıkartılmıştır. Toplum zabıtası kurulduğu yerlerde, toplu birlik esasına göre teşkilatlanmıştır. Toplu birlikler birliklere, birlikler gruplara, gruplar da ekiplere ayrılmakta olup, her ekip de on kişiden meydana gelmekte idi. Ankara, İstanbul ve İzmir gibi illerde birlik sayısı sekiz-oniki kadar olup, mevcutları bin-ikibin kişi idi. Yani toplum zabıtası kalabalık mevcudu ile dikkati çekmekte idi. Bu nedenle başı sıkışan her birim toplum zabıtasından yardım isteyip, toplum zabıtasının çok kısa sürede dejenere olmasına sebep olmuştur.

Mevcudunun kalabalık olması, personelin uzunca yıllar burada istihdam edilmesi zamanla toplum zabıtasındaki iyi işleyen vazife ahengini çığırından çıkarmıştır. Kalabalık birlikler çok hassas yapıya sahiptirler. Basit bir olayın etkisi yankılanarak çok kısa sürede genişler. O zamanki toplum zabıtasının başında bulunan idareciler bunu çok iyi idrak etmişler, yetmişli yılların ortalarına kadar toplum zabıtasındaki iç ahengi korumuşlardır. Ancak daha sonra yöneticiler bunu gereği gibi yerine getirememişler (o dönemde Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal ve siyasal şartlar bu duruma etki etmişlerdir) ve toplum zabıtasının iç ahengini devam ettirememişler, disiplinin bozulup, başarısızlığın gelişine zemin hazırlamışlardır.

4- TOPLUM ZABITASININ KALDIRILIŞI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1965 yılında 654 sayılı yasa ile kurulup, 1982 yılı sonuna kadar görevini sürdüren toplum zabıtasını başarılı ya da başarısız şekilde karar vermek yerine kendisine verilen görevlere bakmak bizi daha sağlıklı bir sonuca götürecektir. Toplum zabıtasını değerlendirirken o dönemdeki Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar gözardı edilemez. Bu nedenle ülkenin içinde bulunduğu koşullarla birlikte toplum zabıtasının değerlendirilmesini yapmaya çalışacağım.

Toplum zabıtası kurulmasına dair yasa büyük bir zamanlama ustalığı ile 1965 yılında çıkarılmıştır. Yani Türkiye'de henüz toplumsal olaylar, ekonomik, siyasi ve idari buhran başlamadan, toplumsal olaylara karşı önleyici zabıta birimi olarak toplum zabıtası kurulmuştur.

Bundan önceki kısımda toplum polislerinin görevlerini sayarken, toplum polisine sonradan verilen görevleri belirttim. Bu görevler toplum polislerinin görevleri değildi ama ona mal edildi gibi bir sonuca varmadım, böyle bir anlayış, temelin-den yanlış yola sapmak olur. Çünkü bu saydığım olaylarda toplum zabıtası kuruluş kanununun birinci maddesinde belirtilen cumhuriyet ve hürriyet düzenine, ülkedeki can ve mal güvenliğine, emniyet ve asayişe yönelik türdendi. Yani bu olayları önlemek de polisin görevi oluyordu. O dönemde toplum zabıtası kurulduğu illerde bin, binbeşyüz hatta ikibin kişilik kadroya sahipti. Bundan dolayı adı geçen olayların varlığını hissettirdiği illerde bunları önleme görevi de o ilin emniyet mü-

dürlüğü içerisinde toplum zabıtasına verilmişti. Toplum zabıtası verilen bu görevleri en iyi şekilde yapmaya çalışmıştır.

1963 tarih ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasasına göre yapılan gösteri yürüyüşleri ve toplantılara katılanların sayısı en azından binlerle ifade ediliyordu. Bu nedenle yasal toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin huzur ve güven içinde geçmesini sağlayacak sayısal güç toplum zabıtasında bulunuyordu. Bu nedenle toplantı ve yürüyüşlerde toplum zabıtasından başka bir birimin görev alması düşünülemezdi.

1970 yılına yaklaşırken Türkiye'nin genel durumu şöyle idi: 1961 Anayasasının getirdiği hak ve hürriyetler kötüye kullanılıyor, sendika, dernek ve benzer kuruluşların çoğu siyasi faaliyetler içine girmişlerdi. Üniversitelerde de siyasi hareketlenmeler başlıyor, okullarda dersler yaptırılmıyor, sapık ideolojilerin tartışmaları sürdürülüyordu. Anarşi ve terör olayları daha sonra üniversitelerin dışına taşarak, ülkenin diğer şehirlerine de yayıldı. Bankalar soyuluyor, insanlar kaçırılıyor, işyerleri tahrip ediliyordu. Antık ülkede can ve mal güvenliğinden söz edilemez olmuştu(65).

15-16 Haziran 1970'de İstanbul'da bir işçi sendikasıncı düzenlenen yürüyüş sırasında polisle çatışmaya girilmiş, polis araçları ateşe verilmiş, park halindeki özel otolar tahrip edilmişti(66). Burada çatışılan, otosu yakılan toplum zabıtasından başkası olamazdı. Yani toplum polisi görevini

---

(65) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.6.

(66) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.7.

yapmış, ama art niyetli sendika önce yasalara aykırı davranış içine girmiş, sonra da toplum polisi can ve mal güvenliğini, emniyet ve asayişini sağlamak isteyince, toplum zabıtasına saldıırma cüretini göstermişlerdi.

Ülkede bu tür olaylar olunca, Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime elkoymaksızın 12 Mart 1971'de hükümete muhtıra veriyor, anarşi ve terör karşısında aciz kalan, Atatürk ilke ve inkılaplarının yozlaştırılmasına neden olan yönetimin yerine, sorunları çözebilecek partilerüstü bir yönetim getiriliyordu(67).

1973 yılına kadar devam eden partilerüstü hükümetler döneminde Anayasada bazı değişiklikler yapıldı, yeni yasal düzenlemeler yapıldı. Anarşi ve terörün yok edilmesi için sıkıyönetim uygulamasına gidildi. Bu dönemde teröristler, rejim ve devlet düşmanları yakalanarak adalete teslim edilmiş, geri kalanları ise sinmiştir. Ancak bu dönemde yine siyasi istikarsızlık hüküm sürmüş, ikibuçuk yıllık devrede beş ayrı hükümet işbaşına gelmiştir(68).

1973 yılında yapılan seçimlerde hiçbir parti tek başına iktidara gelemeyince, yıllarca sürecekt yeni bir siyasi istikrarsızlık dönemi başlıyordu. Siyasi alandaki bu istikrarsızlık giderek toplumda sosyal ve ekonomik dengesizliklere yol açtı(69).

---

(67) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.8.

(68) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.9.

(69) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.10.

Ülkede devam eden siyasal, ekonomik, sosyal sıkıntılarının yanısıra iki büyük dış sorun da karşımıza çıktı. Biri Kıbrıs ve Ege sorunu, diğeri ise tüm dünyayı sarsan petrol krizi idi. 1974 yılında TBMM'ce çıkarılan genel af, birkaç yıl öncesinin şiddet eylemcileriyle birlikte, yapımıza ters düşen çağdışı ideolojilerle gençlerimizi zehirlemeye kalkışan siyasi suçluları da serbest bırakıyordu. Geniş kapsamlı bu af daha sonra ülkenin içine düşeceği anarşi ve terör ortamının nedenleri arasında gösterilecekti(70).

Bakanlıklar bölüşülmüş, her bakanlık bir parti görüşü doğrultusunda çalışır olmuştu. Devlet daireleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları parti sempatanları ve militanları ile dolduruluyor, usulsüz tayinler yapılıyordu(71).

Çocuklarımızın emanet edildiği öğretmenler ile ülkede huzur ve asayiş sağlamakla görevli polislerimiz bile sonu "DER" veya "BİR"le biten dernekler halinde örgütlendirilmişler, mesleki ilerleme ve meslek sorunları için kurulan odalar siyasi faaliyetlerin içine çekilmişlerdi. Öte yandan yasa dışı örgütler de rejimi yıkmaya yönelik sinsi faaliyetlere hız vermişlerdi. 1 Mayıs'ı işçi bayramı ilan eden DİSK'in İstanbul Taksim'de 1977 yılında düzenlediği miting sırasında, mitinge katılan sol örgütler arasında çıkan çatışmada 34 kişi ölmüş, yüzlerce insan yaralanmıştı(72).

---

(70) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.13.

(71) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.14.

(72) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.14-15.

Bu olaylar döneminde genel olarak polis görevini en iyi şekilde yapmaya çalışmıştır. Toplum polisi de keza görevini en iyi şekilde yapmaya çalışmıştır. Bu dönemde polis teşkilatı içinde siyasi faaliyetler görülmektedir. Ancak bu tür faaliyetlere katılanların sayısı azdır. Az sayıda da olsa bu tür kişilerin polis içinde olması son derece normaldir. Çünkü yukarıda da belirttiği gibi 1976-1977 yıllarından itibaren siyasi faaliyetin olmadığı bir devlet kuruluşu ya da meslek grubu göstermek imkansızdır. Ayrıca devlet kadrolarının siyasi parti sempatizanları ve militanları ile doldurulması işini yapanların da yönetimler, partiler olduğunu kaynak göstererek belirtmiştim. 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'na göre emniyet teşkilatı her yönü ile İçişleri Bakanlığına, başka bir ifade ile hükümete bağlıdır. Emniyet teşkilatının görevini yapmasından, bu teşkilata alınacak kişilerin seçimi, ataması, meslek içindekilerin tayin ve terfi işlemlerini yürütecek ve sorumlu olacak mevki ve makam yine İçişleri Bakanlığı yani hükümettir (4.6.1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu madde 1, 20, 25, 26, 43/C, D, 98 ve yine 20.6.1974 tarih ve 14921 sayılı Emniyet Teşkilatında Bir Memuriyete İlk Defa Atanacaklar İçin Zorunlu Yeterlik ve Yarışma Sınavları Hakkında Yönetmeliğin 41.maddesi yukarıda söylediklerimi doğrulamaktadır).

1977 yılında yapılan genel seçimler olaysız geçti. Ancak mecliste parti ve kişi çıkarları öne geçmiş, milli egemenliğin tecelligahı olan Yüce Çatı altında birbirleriyle yumruklaşma başlamıştır. 1 Ağustos 1977'de milletvekilleri

arasında çıkan kavga nedeniyle Başbakan konuşmasını yapabilmek için bir süre beklemek zorunda kalmıştır. Meclis, bu görünümü ile, bütün şiddeti ile devam eden anarşik olayları önleyici yasaları çıkarma ve giderek ağırlaşan ekonomik sorunlara çözüm getirme fonksiyonundan tamamen uzaklaşmıştı(73).

0 dönemde basında çıkan haberlere göre, "döviz yokluğu nedeni ile ithali yapılamayan tüpgaz yokluğu ülke çapında yayılıyor. Bayiler önünde uzun kuyruklar oluştu. Dağıtım ancak polis gözetiminde yapılabiliyor..."(74).

Halk şaşkın, adeta kime, neye ve ne zaman inanacağını bilemez duruma getirilmişti. Ülke, hükümeti destekleyenler ve desteklemeyenler diye iki düşman kampa bölünmüştür. Siyasal otorite de iyiden iyiye zayıflamış, huzursuzluk ortamından kaynaklanan anarşi Türkiye'nin en uzak köşelerine kadar yayılmıştır. Banka soygunları, yol kesmeler, Ankara-İstanbul karayoluna kadar gelişen eşkiyalık olayları günlük doğal yaşantının bir parçası durumunu almıştır. Birbirini izleyen grevler ve işçi olayları çalışma ve üretim dengesini alt-üst etmiştir. Ülkenin bu duruma gelişinde siyasal alandaki huzursuzluğun ve istikrarsızlığın etkisi büyük olmuştur(75).

1978 yılında da olaylar olanca hızıyla devam ediyor, ekonomik ve sosyal kriz giderek büyüyordu. İşyerleri ve polis karakolları silahla taranıyor, birçok vatandaş hayatını kay-

---

(73) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.19-20.

(74) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.20.

(75) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.22, 23, 24.

bediyordu. Ümraniye'de beş işçinin işkence edilmiş cesetleri bulunduğu çevrede yapılan aramada ele geçen kişiler polise "siz gideceksiniz, onlar gelecek, biz konuşamayız" diyorlardı(76).

Toplumumuzda tam bir korku ve güvensizlik havası vardı. Herkes birbirinden korkar, şüphelenir olmuştu. Böyle bir ortamda da polisin tam başarı sağlaması beklenemez. Çünkü polis, vatandaşın destek ve yardımları ile orantılı bir başarı gösterir. Bu dönemde bırakın polise yardım ve destek olmayı, anne-baba çocuğundan, kardeş kardeşten korkuyor, çekiniyordu. Üstelik olaylar had safhada idi. Polis sayısal olarak yetersiz kalıyordu. Sonra polisin kullandığı silah ve teçhizat, olaylara karışan anarşistlerin ellerindeki silah ve malzemelere göre zayıf kalıyordu. Bu olumsuz etkenlere karşılık genel olarak polis teşkilatı görevini en iyi yapabilmek için bütün gayretini ortaya koymuş, günlerce evine gitmemiştir. Bu görevlerinde genel olarak başarılı da olmuştur, ancak bu başarı net bir başarı değildir. Toplum zabıtası bu şekilde görevini yapmıştır. Ancak ülkenin içinde bulunduğu koşullar, polisin net başarısını sekteye uğratmış, polisin görevini yapıp yapmadığının değerlendirilmesine olanak vermemiştir. Dolayısıyla polis görevini yapıyor mu, başarılı mı, kimseyi ilgilendirmiyor, sonra vatandaş bunları göreceği durumda değildir. Bu nedenlerle polis, özel olarak da toplum zabıtası net bir başarı gösterememiştir, yoksa başarılıdır.

---

(76) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.37, 39.

1979 yılında olaylar, bireysel olmaktan çıkıp, toplu olaylar niteliğine iyice bürünüyor. Maraş olayları sonucu yüz kadar vatandaş ölüyordu. Malatya, Sivas, Çorum'da buna yakın toplu olaylar oldu(77).

Adeta suikastler başladı. Birçok profesör, gazeteci, savcı asker vuruluyor, cezaevleri, tatil köyleri gibi görünüyor, isteyen yirmişer, otuzar kişilik gruplar halinde kaçıyor. Anarşinin boy hedefi polis olmuştu. Ortalama her gün en az bir polise silahlı saldırı oluyor, birçok polis şehit ediliyordu. Polis karakolları basılıyordu. Birçok polis amiri, bir ilin emniyet müdürü, bir başka ilin emniyet müdür yardımcısı, bir ilçenin emniyet amiri anarşistlerce şehit ediliyordu(78). Bu şartlar altında dahi polis görevini en iyi şekilde yapmaya çalışmıştır. Hayatını tehlikeye atarak, evinden habersiz günlerce aralıksız olarak, mesai mefhumu olmaksızın çalışmıştır. Böyle görev yapan polisi, toplum zabıtasını başarısız göstermek, suçlamak çok abes olur, gerçekçiliğe uymaz, objektif bir değerlendirme olmaz.

Yukarıda saydığımız biçimde Türkiye 1980 yılı Eylülüne kadar geldi. Eylülde anarşik olaylar doruk noktasında, ekonomik kriz ise dayanılmaz noktada idi. 14 Ekim 1979'da yapılan ara seçimleri de siyasi buhrana çözüm getirememiştir. Meclis yüz günde dahi yeni Cumhurbaşkanı seçememiştir(79).

---

(77) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.77, 79, 81.

(78) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.89, 91, 92, 126.

(79) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.134, 142, 143, 186.

12 Eylül 1980'de Türk Silahlı Kuvvetleri, cumhuriyeti kollamak ve korumak, ülkede bozulan düzeni yeniden tesis etmek için ülke yönetimine el koydu(80). Bu hareketle meclis ve hükümet feshedildi. Yeni tarafsız bir hükümet kuruldu. Bütün ülkede sıkıyönetim uygulamasına geçildi. Anarşi ve terör olayları önlendi. Devlet otoritesi yeniden tesis edildi. Milli birlik ve beraberlik sağlandı. Ayrıca birçok yasal düzenlemeler yapıldı. En başta yeni bir anayasa hazırlanması için çalışmalara başlandı. Aksayan birçok idari konuda yeni tedbirler alındı. Birçok yeni kanun çıkarıldı. 1982 yılında da yeni Anayasa yapılan halk oylaması ile kabul edilip, yürürlüğe girdi(81).

12 Eylül hareketi ile anarşik olaylara karışanlar tek tek yakalandılar. Bu yakalama işinde en önemli fonksiyonu üstlenen ve yerine getiren polis teşkilatı, kendi içindeki çok az sayıda da olsa, bulunan yaramaz unsurları da ortaya çıkarıp temizlemiştir. 12 Eylül hareketi ile devlet kadrolarında yoğun bir temizlik ve iyileştirme faaliyetinin içine girildi. Devlet daireleri siyasetten arındırıldı. Keza üniversite ve okullar aynı şekilde düzenlendi. Bu düzenleme işi yeni yasal değişiklikler ve yasalarla da desteklendi. Mesela, yeni Yüksek Öğrenim Kanunu, yeni TRT Kanunu gibi.. İşte bu düzenleme sırasında, devlet birçok alanda yenileşmeye giderken emnyet teşkilatı içinde bazı değişiklikler ve düzenlemeler getirildi. 1965 yılında kurulup, bugüne kadar başarı ile

---

(80) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.192, 193.

(81) 12 EYLÜL Öncesi ve Sonrası, s.205, 206, 210.

görevini yapmaya çalışan, ama bu arada yorulan toplum polisi ömrünü dolduruyordu. 1965 tarih ve 654 sayılı yasa ile kurulan toplum zabıtası 1982 tarih ve 2696 sayılı yasa ile 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu'na eklenen ek maddeler gereğince kaldırılmış, 31.12.1982 tarihinde yerini Çevik Kuvvet'e bırakmıştır.

1965'de kurulup, 1982 yılı sonuna kadar hizmet yürüten toplum zabıtası bu süre içinde görevini yapmış, üzerine düşeni yerine getirmiş ve başarılı olmuştur. Ancak 12 Eylül hareketi ile birçok alanda olduğu gibi önleyici idari tedbirlerde de yenileme ve düzenleme yapıldı. Toplum zabıtası yeni olanaklara kavuşturulup, aksayan yönler düzeltildi ve ismi de Çevik Kuvvet oldu. Benim kişisel düşüncem ve vardığım sonuç bu doğrultudadır.

III. BÖLÜM ÇEVİK KUVVET

1- ÇEVİK KUVVETİN KURULUŞU

Çevik kuvvet, 1982 tarih ve 2696 sayılı kanun ile 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa eklenen ek maddelere göre kurulmuştur. Bu yasaya göre toplum polisi kaldırılıyor, yerini çevik kuvvet alıyordu. Çevik kuvvetin kuruluş gerekçesini şöyle belirleyebiliriz:

1960 Anayasasının yürürlüğe girişinden sonra temel haklardan biri olan toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkının yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanması yanında grev ve lokavt haklarının yeni bir düzene konuluşu sonunda artan işçi hareketleri karşısında, kanuna aykırı fiil ve davranışlara etkili şekilde müdahalede bulunabilmesi için yeni bir kolluk gücünün teşkili zorunlu görülmüş ve 1965 tarih ve 654 sayılı toplum zabıtası kurulması hakkında kanun yürürlüğe konularak, kitle hareketlerine karşı illerde özel mesleki eğitim görmüş, gerekli silah ve malzeme ile donatılmış bulunan toplum zabıtası teşkil edilmişti. Kurulduğu tarihten itibaren

topluluk hareketlerinin düzenini ve güvenliğini sağlama bakımından olumlu faaliyetleri görülen toplum zabıtasının, zaman içinde ortaya çıkan bazı özel ve genel etkenler başarısını etkilemiştir(82).

Bu etkenleri şöyle sıralamak mümkündür:

Toplum polisi hiç olay olmayan (Denizli, Afyon, Isparta, Edirne gibi) illerde kurulmuştur. Sonra hareket kabiliyeti olmayacak büyüklükte oluşturulmuş, sayıca büyük tutulan bu teşkilatın eğitimi de yapılamamıştır. Toplum zabıtasında yaş ve çalışma süreleri uygulanmaz olmuştur. En basit olaylarda dahi toplum polisinin sevk edilmesi halk üzerinde psikolojik etkinliğini kaybetmesine neden olmuştur. Toplum polisi emniyet müdürlüklerindeki öteki şubelerdeki mevcut personelin yetersizliği nedeniyle asıl amacının dışında kullanılmaya başlanmış, 1982 yılında fiilen 5895 kişinin çalıştığı toplum zabıtası, kağıt üzerinde 11677 kişi olarak görünmekte, aradaki 5783 kişi geçici görevle başka şube veya birimlerde çalışmaktadır(83).

12 Eylül sonrasında başlanan Emniyet Teşkilatını yenileme ve iyileştirme çalışmalarında toplum zabıtası kuruluşlarında yeniden düzenlenmesi konusu önemle ele alınmış ve bir proje grubu tarafından yapılan araştırma ve incelemeler so-

---

(82) Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 6, s.1,2. Ankara 1982, Danışma Meclisi 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa ek ve geçici maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ve mali işler ve Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Komisyonları raporları.

(83) Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 6, s.2 Ankara 1982

nunda toplum zabıtası hizmetlerine yeni bir şekil verilmesi, illerde daha az personelden oluşan, sürekli eğitime tabi tutulan dinamik bir kuvvetin bu zabıta yerine ikamesi uygun görülmüştür. İllerde ve önem arzeden ilçelerde kurulması öngörülen çevik kuvvetin yaygınlaştırılması, birçok sakıncaları giderecek ve bazı faydalar sağlayacak bir çözüm şekli olarak tercih edilmiştir(84).

Çevik kuvvetin görevleri, yerine ikame olunduğu toplum zabıtasına ait hizmetleri kapsamaktadır. Bunun yanında, gerektiğinde kamu düzenini bozabilecek nitelikte toplumsal olayların meydana gelmesi muhtemel yerlerde motorlu devriye hizmetlerini yürütmesi, törenler ve gösteriler gibi büyük kalabalıklar toplayan hareketlerde de, esas polis kuvvetinin yetersiz kalması halinde güvenlik önlemlerini alması gibi hizmetler bu kuvvetin görevleri arasına alınmıştır(85).

Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Komisyonu Danışma Meclisine sunduğu raporundaki değerlendirmesinin önemli bir noktası da şöyle idi:

"Toplum zabıtasınının 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu ile kurulmuş olan polis kuruluşunun dışında ayrı bir kanunla kurulduğu, bunun polis kuruluşu dışında ayrı bir devlet zabıtası gibi görülmesine yol açtığı, polis teşkilatı içinde bir bölünme yarattığı anlaşılmaktadır. Polis çevik kuvvet birimleri illerde kurulduğunda valinin emrinde emniyet müdürüne

---

(84) Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 6, s.2 Ankara 1982

(85) Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 6, s.3 Ankara 1982

bağlı hazır kuvvet biriminin mevcudiyeti, olayları başlangıçta bastırılarak büyümesini önlemede etkin olacağı kanısına varılmıştır. Ayrıca, devriye hizmetlerinin etkinliği artacaktır(86).

Çevik Kuvvetin kurulmasını isteyen Hükümet teklifinde ise;

"Kanun dışı sokak ve meydan hareketlerini önlemek, kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini ve güvenliğini sağlamak, kanunsuz toplumsal olayları gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirmek, toplumun ve kişinin maddi ve manevi varlıklarının kanunlara aykırı grevler ve lokavtlar yüzünden kısmen ya da tamamen tahribe uğramasının önüne geçmek, gerektiğinde kamu düzenini bozabilecek nitelikte toplumsal olayların meydana gelmesi muhtemel yerlerde motorlu devriye hizmetlerini yürütmek, diğer polis kuvvetlerinin yetersizliği halinde hertürlü tören ve gösterilerde gerekli güvenlik önlemlerini almak, Emniyet Teşkilatının Şeref ve ihtiram kıt'ası hizmetlerini yerine getirmekle görevlidir." deniyor, buna göre bu yeni birimin kurulması isteniyordu(87).

2696 sayılı yasa ile getirilen, yeni hükümlerle Emniyet Teşkilatı içinde polis çevik kuvvetleri oluşturulmasını sağlamaktı. Emniyet Teşkilatında 1965 yılına kadar, özellikle büyük şehirlerde toplu hareketleri, gösterileri, mitingleri, kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşleri önlemek ve düzenini

---

(86) Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 6, s.5,6 Ankara 1982

(87) Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 6, s.10 Ankara 1982

sağlamak için bir toplu birlikler yoktu, bu bir eksiklikti(88).

1961 Anayasası ile getirilen bir çok hak ve hürriyetin rahatlıkla kullanılması için polisin güçlü olması gerekiyordu. Bu hürriyetleri kullanan kitlelerin, kişilerin yasalara aykırı tutum ve davranışlarını önlemek için de bir kuvvete ihtiyaç vardı. Bu nedenle toplum zabıtası kurulmuştur. Ancak toplum zabıtası 654 sayılı yasa ile adeta emniyet teşkilatı dışında kurulmuştur. 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu bir kenarda bırakılmış, ayrı bir teşekkül biçiminde toplum zabıtası kurulmuştur(89).

Toplum zabıtası bölgesel nitelikte kurulduğundan, sık sık ihtiyaç hisseden illere nakletmek durumu hasıl oluyordu. Gidilen yeri ve oranın insanlarını pek tanımayan toplum zabıtası istenen tam başarıyı zaman zaman gösterememiştir. Toplum polisinde 8-10 yıl çalışmak personele bıkkınlık veriyordu, herkes buradan çıkma gayreti içinde bulunuyordu. Zaman zaman disiplinsizlikler gösteren ve parçalanmalara yol açan toplum polisi, emniyet teşkilatı için bir yük olmuştu. Bu nedenle 12 Eylül 1980 sonrasında, İçişleri Bakanlığınca, Emniyet Teşkilatını yenileme ve iyileştirme faaliyetleri içerisinde toplum zabıtasının kuruluşu da ele alınmış, bu kuruluşa yeni bir

---

(88) Danışma Meclisi, 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Ek ve Geçici maddeler eklenmesine dair yasanın görüşme tutanakları, B: 117, T: 7.7.1982, O: 1, s.543.

(89) Danışma Meclisi, 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Ek ve Geçici Maddeler eklenmesine dair yasanın görüşme tutanakları, B: 117, T: 7.7.1982, O: 1, s.543.

ruh ve şekil verilmesi, illerde daha az fakat daha üstün vasıflı personelden oluşan, sürekli eğitime tabi tutulan dinamik bir kuvvetin, "Çevik Kuvvet" in toplum zabıtası yerine ikamesi öngörülmüştür(90).

Polisin en önemli görevlerinden biri caydırıcı etkisi, olay olmadan önleyebilmesidir. Yeni kurulacak bu birimin adına Hazır Kuvvet de denilebilirdi, ancak, hazır kuvvette sanki kuvvet bekliyor, lazım olduğunda bir yere sevk edilecek gibi bir izlenim veriyordu. Oysa çevik kuvvet tabiri, yine bekliyor, ancak daha çevik, daha disiplinli, daha hazırlıklı bir bekleyiş izlenimini vermekte, caydırıcı etkinliği daha fazla görünmektedir(91).

Polis çevik kuvvet birimleri, illerin teşkilat, malzeme ve kadro esaslarında belirlenen ve gruplandırılmış standart kurulmuş modellerine göre, il emniyet müdürlüklerinde Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü veya grup amirliği, ilçelerde çevik kuvvet grup amirliği adı ile emniyet genel müdürlüğünde hazırlanacak bir plan çerçevesinde kurulur ve donatımı sağlar(92). Bu hükme göre Emniyet Genel Müdürlüğü illerin öncelik sırasına ve teşkilatın kadro ve malzeme yönünden planlamasını yapmış, başta büyük şehirler olmak üzere birçok yer-

---

(90) Danışma Meclisi, 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Ek ve geçici maddeler eklenmesine dair yasanın görüşme tutanakları, B: 117, T: 7.7.1982, O: 1, s.544.

(91) Danışma Meclisi, 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Ek ve Geçici maddeler eklenmesine dair yasanın görüşme tutanakları, B: 117, T: 7.7.1982, O: 1, s.545.

(92) R.G. T: 13.8.1982, s.17781, 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Yedi Ek Madde eklenmesine dair 2696 sayılı kanun, ek madde 11.

lerde çevik kuvvet birimleri kurulmuştur. Ayrıca ileride ihtiyaç duyulan yerlerde de kurulacaktır.

Çevik Kuvvet şube müdürlüklerini en az bir birlikten, çevik kuvvet grup amirliğinin ise en az dört ekipten oluşması ön görülmüştür. Çevik kuvvet birimlerinde her birlik en az iki gruptan, her grup dört ekipten oluşmaktadır. Bir ekip ise on kişidir(93). Polis çevik kuvvet birimleri hizmetin esas birimlerini oluşturan grup, birlik ve özel timler ile idari bürolardan meydana gelmektedir(94).

Özel statülü illerde iki ekipten, diğer illerde ve ilçelerde bir ekipten oluşan, çevik kuvvet içerisinde özel timlerin kurulması öngörülmüştür. Özel timlerde görevlendirilecek çevik kuvvet personelinin nitelikleri ve görevleride özel bir durum arzedecektir. Bu nedenle özel timlerde görevlendirilecek ekip sayısının Emniyet Genel Müdürünün önerisi ve İçişleri Bakanının onayı ile artırılma olanağı vardır(95).

Kurulduğu illerde il emniyet müdürüne, ilçelerde ilçe emniyet amirine bağlı olan çevik kuvvet görevlileri taşıdıkları sorumluluk, sahip oldukları yetkiler bakımından emniyet teşkilatı mevzuatına tâbidirler. Çevik kuvvet birimlerinde

-
- (93) R.G. T: 30.12.1982, s.17914. Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.6.
- (94) R.G. T: 13.8.1982, s.17781, 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Yedi Ek Madde eklenmesine dair 2696 sayılı kanun md.7.
- (95) R.G. T: 13.8.1982, s.17781 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa Yedi Ek Madde eklenmesine dair 2696 sayılı kanun md.9.

görevli her amir emrindeki personelin disiplinin sağlanması ve moral yönünden yüksek düzeyde olmasını sağlayacak tedbirleri almak, görevlerin mevcut mevzuat ve emirlere uygun olarak yansız ve eniyi şekilde yapılmasını sağlamak, eğitimlerini verilecek talimatlara göre yaptırmak konusunda bir üst amire karşı sorumludur(96). Disiplinen kanunlara, nizamlara ve emirlere mutlak itaat ile astın veya üstün hukukuna riayet anlaşılmaktadır. Yasalar ve nizamlarda yapılması veya yapılmaması belirtilen konular ile amirlerce yazı veya sözle emredilen veya yasaklanan işler hizmeti oluşturur. Hizmetin gerektirdiği işleri yapmak, yasakladıklarını yapmamak ise görev olmaktadır. Görevlerin Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, 2696 sayılı kanun ve yönetmelik hükümleri ile diğer mevzuat hükümleri çerçevesinde yerine getirilmesini sağlayacak güç ve imkanlar da çevik kuvvet açısından yetki olmaktadır.=

Mülki amir, polis çevik kuvvet birimleri ile ilgili emirlerini illerde il emniyet müdürüne, ilçelerde ilçe emniyet amirine, il emniyet müdürü veya ilçe emniyet amiri de kuruluşa göre çevik kuvvet şube müdürüne veya grup amirine verir. Gecikmesinde sakınca olan hallerde, mülki amir emirlerini doğrudan çevik kuvvet şube müdürü veya grup amirine verebilir. Mülki amir tarafından verilen emirden doğacak sorumluluk mülki amire, bu emrin hatalı uygulanmasından doğacak sorumluluk kuruluşa göre, emniyet müdürü veya ilçe emniyet amirine aittir. Mülki amir emirlerini doğrudan çevik kuvvet şube

---

(96) R.G. T: 30.12.1982, s.17914 Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği md.9.

müdürüne veya grup amirine vermişse sorumluluk emri alan amirlere aittir. Gecikmesinde sakınca olan hallerde, kuruluşa göre il emniyet müdürü veya ilçe emniyet amiri, çevik kuvvet şube müdürü veya grup amiri de kendi kuruluş birimlerine toplumsal olaya derhal müdahale edilmesi emrini verebilir. Ancak, müdahaleden mülki amir ile illerde emniyet müdürü, ilçelerde emniyet amiri derhal haberdar edilir. Bu durumda sorumluluk ilk emri verene aittir(97).

Çevik Kuvvetin göreve sevki ise şöyle olmaktadır: Olay yerine gönderilecek çevik kuvvet miktarını ve gönderiliş şeklini tayin etmek il emniyet müdürüne veya ilçe emniyet amirine, olay yerinde gerekli tertip ve tedbirleri aldirmek ve toplu hareketin niteliğine göre zor kullanmanın gereğini takdir ve derecesini tesbit etmek yetkisi ve bundan doğacak sorumluluk, olay yerinde görevlendirilmiş daha üst rütbede bir amir varsa o'na, bulunmadığı takdirde kuruluşa göre çevik kuvvet şube müdürüne veya grup amirine aittir. Çevik kuvvet birimlerinde bütünlüğün bozulmaması amacı ile bu kuvvet, ihtiyaca göre ekip, grup veya birlik halinde görevlendirilmesi esastır(98).

Emniyet ve asayişin gerektirdiği hallerde ilgili valinin isteği üzerine, Emniyet Genel Müdürlüğünün önerisi ve İçişleri Bakan'ının onayı ile polis çevik kuvvet birimleri ge-

---

(97) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.11.

(98) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev. Kuv. Yönetmeliği, md.12.

çici olarak başka illerde görevlendirilebilir(99). Valinin isteminde kuvvet sevkini gerektiren olayın mahiyeti, bu olayın bastırılması veya önlenmesi için mahalli kuvvetlerden azami yararlanma imkanının araştırmasının yapıp yapılmadığı, istenilen kuvvetin miktarı ve o ilde kalacağı süre açık olarak belirtilir. Olay yerine diğer il ve ilçelerden gönderilecek takviye çevik kuvvetin miktarı, hareket zamanı, görev süresi ve gerekli diğer hususlar ilgili illerin valiliklerine, gönderilecek Bakanlık emrinde, açık ve ayrıntılı olarak belirtilir. Takviye olarak gönderilen kuvvetin, sevkini gerektiren olaya ilişkin hizmetlerde görevlendirilmesi esastır. İl merkezi ve ilçelerdeki polis çevik kuvvet birimlerini kaydırmak şeklinde görevlendirme yetkisi o ilin valisine aittir(100).

Geçici olarak görevlendirilen kuvvetin olay yerine sevki o kuvvetin bağlı olduğu il valiliğince sağlanır. Bu kuvvetin görevlendirilmesini gerektiren olayın mahiyetine ve gideceği bölgenin iklim şartlarına göre silah, mühimmat, yiyecek, teçhizat, araç ve gereç ihtiyaçları kuruluşunda bulunduğu il emniyet müdürlüklerince karşılanmak üzere kuvvetin sevki yapılır(101).

Takviye olarak olay yerine gönderilen çevik kuvvet birimi, İçişleri Bakanlığı'nın emrinde belirtilen süreyle bağ-

---

(99) R.G. T: 13.8.1982, s.17781, 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Yedi Ek Madde eklenmesine dair 2696 sayılı kanun, ek madde 13.

(100) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914 Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.14.

(101) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914 Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.14.

lı olarak o ilin Valisinin emrine girer(102). Takviye olarak gönderilen kuvvetin ile gelişinden itibaren olaya müdahaleye hazır hale gelebilmesi için il emniyet müdürlüğünce bazı önlemler alınır. Kuvvet, şehrin uygun bir yerinde karşılanır ve eskort eşliğinde konaklayacağı ve ivedi durumlarda da müdahale önlemi alacağı yere sevk edilir. Kuvvetin o il muhabere çevirimine girmesi için gerekli haberleşme araçları sağlanır. Teçhizat eksikliği tamamlanır. Olaya müdahalede yararlanmak açısından ilin stratejik noktaları, cadde ve yollar tanıtılıp, olayın mahiyeti ve bu konudaki alınan bilgiler açıklanır, olay yerine gidiş ve göreve ilişkin harita, kroki ve planlar birim yetkilisine verilir. O ilin çevik kuvveti ile yapılacak ortak görevlerde işbirliği ve koordinasyonun sağlanması için belirlenen ortak çalışma esasları açıklanır(103). Böylece takviye olarak gönderilen çevik kuvvet birimi o ilde yapacağı göreve hazırlanır.

Geçici olarak görevlendirilen kuvvetin görev yerine sevki bağlı olduğu il valiliğince, geriye sevkleri ile beslenme ve barınma ihtiyaçları gönderildiği ilin valiliğince karşılanır. Bu masraflar için ödeme emri aranmaz. Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesinden özel bir harcama kalemi açılır(104).

---

(102) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914 Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.15.

(103) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.15.

(104) R.G. T: 13.8.1982, Sy.17781, 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Yedi Ek Madde eklenmesine dair kanun, Ek madde 13.

Göreve sevk edilen çevik kuvvet biriminin yetkili amirleri olayın bastırılması sonucunda faaliyet raporu düzenlerler. Bu raporda kuvvetin hareket ettiği ve olay yerine geldiği gün ve saat, olayın niteliği, oluş şekli ve sonucunu, personel, silah, mühimmat, araç, gereç, teçhizatın son durumu ile olaya ilişkin diğer hususları belirtirler ve rapor üç nüsha olarak tutulur, Yakalanan sanıklarla, eylemlerini ve elde edilen suç delillerine ilişkin tutanak örnekleri bu rapora eklenerek bir örneği görevin yapıldığı ilin emniyet müdürlüğüne, ikinci örneği dönüşde çevik kuvvet biriminin bağlı bulunduğu emniyet müdürlüğüne verilir, üçüncü örneği de birimde saklanır(105).

Kuvvet sevkini gerektiren şartların ortadan kalkması halinde polis çevik kuvvet birimleri görevlendirme süresine bakılmaksızın emrine girdiği Vali tarafından derhal esas görev yerlerine gönderilirler. Bakanlıkça verilen sürenin bitmesine rağmen, kuvvet sevkini gerektiren olay devam ediyorsa takviye kuvveti o ilde kalış süresi gönderilişindeki usulle uzatılabilir(106).

Polis Çevik Kuvvet Birimlerinde görevlendirilecek personelde, sağlık şartları bakımından hizmete elverişli olmak, memurlar için 35 yaşını geçmemiş ve en az 1.68 cm boyunda ol-

---

(105) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.17.

(106) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.18.

mak, amirler için de 45 yaşını geçmemek şartı aranır(107). Polis Çevik kuvvet birimlerinin personel kaynağına mesleki temel ve branş eğitimi veren polis okulları teşkil eder. Bu personel, o yıla ait hedef ve tedarik planınının gerçekleşme durumuna göre polis okulları mezunları veya halen kadrolarda çalışmakta olup hizmet süreleri üç yılı geçmeyen personel arasından seçilir(108).

Polis çevik kuvvet birimlerine seçilmiş ve bu birimlerde görevlendirilmiş olan personelin bu birimdeki hizmet süreleri üç yıldır. İdarenin gerekli görmesi veya personelin istemi üzerine bu süre üç yıla kadar yeniden uzatılabilir. Polis çevik kuvvet birimlerinde görevli personel bu hizmetlerini tamamlamadan emniyet teşkilatınının diğer hizmet birimlerinde görevlendirilemez(109). Ancak memurlarda 35, amirlerde 45 yaş sınırınının aşılması, çevik kuvvet birimlerinde görev yapmaya engel teşkil edici bir rahatsızlığı olduğu sağlık kurulu raporu ile belirlenmesi, gizli sicil raporunun iki yıl üst üste olumsuz olup valilikce çevik kuvvette görevlendirilmesinin sakıncalı görülmesi, işlediği bir suçtan dolayı hakkında yapılan soruşturma sonunda çevik kuvvette göreve devam etmesinin sakıncalı bulunması hallerinde; Emniyet Genel Müdürünün önerisi ve İçişleri Bakanınının onayı ile ilgili personelin çevik kuvvet birimlerindeki görevlerine son verilir ve

-
- (107) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.35.
(108) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.36.
(109) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.37.

teşkilatın diğer hizmet birimlerine atanma işlemi yapılır(110).

Çevik kuvvet birimleri ve personeli, çevik kuvvet kurulmasına ilişkin 2696 sayılı kanun ve polis çevik kuvvet yönetmeliğinde belirtilen hizmetler dışında emniyet teşkilatının başka hizmet ve birimlerinde çalıştırılmaz(111).

15.7.1965 tarih ve 654 sayılı toplum zabıtası kurulması hakkında kanun hükümlerine göre kurulan toplum zabıtası kuruluşları, çevik kuvvetin kurulması ile polis çevik kuvvet birimlerine dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm sonucunda ortaya çıkan personel ve malzeme fazlalığının emniyet teşkilatının uygun görülen diğer bölümlerine aktarılması ve toplum zabıtası kuruluşlarından polis çevik kuvvet birimlerine geçirilen personelin çevik kuvvetteki hizmet süresinin üç yıldan fazla olmayacağı öngörülmüştür(112).

Çevik kuvvet kurulurken Avrupadaki benzer zabıta birimleri incelenmiş, diğer ülkelerin toplumsal olayları önlemekle görevli zabıta birimlerine benzer olmasına dikkat edilmiş ve kuruluştaki onlardan yararlanılmıştır. Bu yararlanma kullanılacak, silah, malzeme, teçhizat ve kıyafet konusunda da olmuştur. Bu hususları ilerde başka bir bölümde be-

---

(110) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.37/a,b,c,d.

(111) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, md.46.

(112) R.G. T: 13.8.1982, Sy.17781. 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Yedi Ek Madde eklenmesine dair 2696 sayılı kanun, geçici maddede.

lirtmeye çalışacağım.

2696 sayılı yasa ile kurulan çevik kuvvet birimi bugün otuzun üzerinde il ve ilçede kurulmuş ve görevini sürdürmektedir.

2- ÇEVİK KUVVETİN YETKİLERİ, GÖREVLERİ VE ÖNLEYİCİ NİTELİĞİ

1982 yılında 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Yedi Ek Madde eklenerek kurulan çevik kuvvetin görevleri, bu yedi ek maddenin ek madde 10 bölümünde yedi ayrı grupta saymıştır. Ayrıca Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği de 19-34. maddeler de Çevik Kuvvet görevlerini, görev yerine getirme esas ve usullerini düzenlemektedir.

Çevik kuvvet birimleri görevleri yaparken Anayasa doğrultusunda yasalara uygun olarak hareket ederler. Temel hareket dayanakları Anayasadır. Kullandıkları yetkinin temel dayanağı anayasadır. Anayasanın 6. maddesi, "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir... Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz" demektedir. Başka bir madde ise, "herkes, kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel haklara sahiptir" demektedir(113). Ayrıca arkasından da "temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddeler-

---

(113) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, md.12, Başbakanlık DİE Yayınları, Ankara 1983.

rinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir" hükmünü getirmektedir(114). Bir de "Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, bozmak, Türk devletinin ve cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek... amacıyla kullanılamaz" şeklinde genel hüküm getirmektedir(115).

Anayasanın bu temel hükümlerine uygun olarak çevik kuvvetin kuruluşu gerçekleşmiş görevleri belirtilmiş. Çevik kuvvetin görevlerini belirleyen, çevik kuvvet kurulmasına ilişkin yasa çevik kuvvet yönetmeliği ve genel olarak polisin görevlerini belirleyen diğer mevzuat hükümleri de Anayasanın özüne ve ruhuna uygundur. Anayasada belirtilen değerlerin korunması için o sayılan görevleri çevik kuvvet vermektedir.

Çevik kuvvetin görevleri:

a) Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzeninin ve güvenliğinin sağlanması,

b) Kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde önleyici tedbirlerin alınması ve bu yerlerde devriye hizmetlerinin yürütülmesi,

c) Grev ve lokavtlar sırasında, işyerlerinin tahribe

---

(114) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, md.13, Başbakanlık DİE Yayınları, Ankara 1983.

(115) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, md.14, Başbakanlık DİE Yayınları, Ankara 1983.

uğramasının ve işgalinin önüne geçilmesi,

d) Kanuna aykırı sokak ve meydan hareketlerinin önlenmesi,

e) Toplumsal olaylar, grev ve lokavtlar ile kanuna aykırı sokak veya meydan hareketlerinde toplumun veya kişilerin maddi ve manevi varlıklarının tecavüzlerden korunması,

f) Diğer polis kuvvetlerinin yetersizliği halinde, her türlü tören veya gösterilerde gerekli önlemlerin alınmasında ve düzenin sağlanmasında,

g) Özel timlerin yer almasını gerektirecek diğer operasyonların yapılamında,

Meydana gelen kanuna aykırı olayları gerekirse zor kullanarak etkisiz hale getirmektir(116).

Çevik kuvvetin görevleri, yerine kurulduğu toplum zabitasına ait hizmetleri kapsamaktadır. Bunun yanında, gerektiğinde kamu düzenini bozabilecek nitelikte toplumsal olayların meydana gelmesi muhtemel yerlerde motorlu devriye hizmetlerini yürütmesi, törenler ve gösteriler gibi büyük kalabalıklar toplayan hareketlerde de, esas polis kuvvetinin yetersiz kalması halinde güvenlik önlemlerini alması gibi hizmetlerdir(117).

---

(116) R.G. T: 13.8.1982, Sy.17781. 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Yedi Ek Madde eklenmesine dair 2696 sayılı kanun, Ek Madde 10.

(117) Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, C.6, s.3, Ankara 1982, Danışma Meclisi 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Ek ve Geçici maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ve Mali İşler ve Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri komisyonları raporları (1/135).

Polis çevik kuvvet birimlerinde, sorumlu oldukları bölgede meydana gelmesi muhtemel toplumsal olaylara karşı önleme ve müdahale planları hazırlanması öngörülmüştür(118). Yani çevik kuvvet bir toplumsal olaya hazırlıksız yakalanmayacaktır, önceden sorumluluk bölgesinde çıkması muhtemel bir olaya karşı önleme ve müdahale açısından kendini hazırlayacak ve bunu planlayacaktır.

Çevik kuvvet biriminde şube müdürü veya grup amirinin başkanlığında, olayda görev alacak amirlerden bir değerlendirme grubu oluşturulur. Değerlendirme grubu, kuvvetlerin olay yerine sevki ve yapılacak müdahale, zor kullanma ve yakalama biçimi ve olay yerindeki delillerin korunması konularında durum muhakemesi yaparak hareket tarzlarına ilişkin esasları tesbit eder, planlar ve sorumlu amire önerir(119).

Olay yerine sevk olunacak kuvvetlere, kuruluş merkezi sahası içinde ve belirli bir yerde süratle toplanmaları duyurulur. Bu duyuru ile personel görev için gerekli kıyafeti ile gerekli silah ve teçhizatını da alır, ayrıca yetkili amirler bunu kontrol ederler(120). Bu şekilde çevik kuvvet birimi olay yerine sevk için gerekli hazırlığını yapmış olur. Olay yerine sevk edilen kuvvetlerin topluluğun bulunduğu saha ve yönüne göre önceden tesbit edilen yerde toplanması gerekir. Bu yerin topluluktan yeteri kadar uzaklıkta bulunması gere-

---

(118) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.20.

(119) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.21.

(120) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.22.

kir. Olay yerine sevk edilen personele, yetkili amirlerince olayın niteliği topluluğun yapısı ve psikolojisi ile olayın gelişme durumu ve muhtemel sonuçları açıklanır, personele müdahale sırasında tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiği konusunda bilgi ve talimat verilir(121).

Olay yerinde, topluluğun tahrip veya işgal edebileceği hassas nokta ve bölgeler ile topluluğun bulunduğu yer ve takip edeceği istikamete göre gereken emniyet tedbirleri süratle alınır, yetkili olmayan kişi ve vasıtaların topluluğa katılmaları önlenir. Bu arada polis araçlarının her türlü tecavüzlerden uzak tutulmasına azami dikkat gösterilmesi ve olay yerine yakın bir yerde yeteri kadar ihtiyat kuvvet bulundurulması gerekir. Olay yerinde ve yakın çevresinde devriye bulundurulur, imkanlar ölçüsünde yaya devriyeler ve motorlu devriyelerle sokak başları ve olay sahası kontrol altına alınır. Toplumsal olayın olduğu alanda topluluğun yayılmasını önlemek için belirli sınırlar tesbit ederek kritik sahaya giriş ve çıkış yolları kontrol altında ve topluluğa sürekli açık tutulur(122).

Yasaya uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, topluluk toplantı yerinde veya toplanacak bölgelere gidiş ve dönüşlerinde, dağılma anına kadar yakından izlenip kontrol altına alınması gerekir. Topluluğun, menfi unsurların tahrik ve teşviki ile istikamet değiştirmesine mani olacak her türlü

---

(121) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.23

(122) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.24.

tedbirin alınması, gerektiğinde de tertip heyetine yardımcı olunarak toplantı ve yürüyüşe mani olanları ile huzur ve sükunu bozmaya kalkışanlar etkisiz hale getirilerek olay yerinden uzaklaştırılmaları gerekmektedir(123).

Kanuna aykırı toplantılar veya gösteri yürüyüşleri nedeniyle olabilecek toplumsal olaylara müdahale gerektiğinde, mülki amir veya görevlendireceği en büyük zabıta amiri veya zabıta amirlerinden biri ses yükseltici veya yayıcı cihazlar ile önce kendisini topluluğa tanıtır, sonra "kanuna uyarak dağılmaları ve dağılmamaları halinde zor kullanılacağı" ihtarını yapar. Dağılma ihtarı olumlu kitleyi yumuşatıcı, sade ve açık olmalıdır. Emir mutlaka iki veya üç defa tekrar edilip, en uzak noktadan duyulduğuna dair görevlilerce tutanak düzenlenir. Dağılma ihtarı, amacı sağlayacak kadar kuvvet bulunmadan yapılmamalıdır. Güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı veya karşı koyma bulunduğu anda veya güvenlik kuvvetlerince korunan yerlere fiili saldırı halinde ihtara gerek kalmaksızın kalabalık dağıtılır. Yapılan uyarıya karşılık topluluğun dağılmaması halinde yeterli oranda zor kullanılarak öncelikle, topluluğun bulunduğu yerde kalmaları sağlanır ve olayın gelişmesine ve tahripkar bir nitelik almasına engel olunur. Topluluğun belli bir yerde etkisiz halde kalması sağlanamazsa, topluluğun diğer gruplara katılarak büyümelerini önlemek için, olayın oluş şekline göre uygun yerlere barikatlar kurarak birleşmeye engel olunur ve dağıtmaya küçük gruplardan

---

(123) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yönetm. md.25/a.

başlanır. Alınan tedbirler yetersiz kalır, dağıtmaya karşılık birleşmeleri engellenemezse zor kullanmanın derecesi kademeli olarak yükseltilerek topluluk dağıtılır(124).

Dağıtma emrini yetkili amir verir, emri alan personel görevli amir emrinde yasanın tanıdığı yetkileri kullanmak üzere harekete geçer. Yapılan müdahalenin amacı, topluluğu dağıtma, toplanmayı önleme ve suçluları yakalama olmalıdır. Olayın niteliğine, dağıtma sırasında gösterilen cebir ve şiddet veya tehdit veya saldırı veya karşı koyma derecesine ve gereğine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılır. Zor kullanılırken, kuvvetler küçük parçalara bölünmemeli, topluluğa dağılması için birden fazla yol ayırılmamalı, müdahale dağılım için en uygun yer seçilerek yapılmalı, topluluğun gitmesi arzulanan yollar barikatlarla kapatılmalı, müdahalede ekip olarak çalışılmalı ve ferdi hareketlerden kaçınılmalıdır. Olay yerinde yakalanan elebaşılar hemen oradan uzaklaştırılmalı, büyük topluluklar küçük gruplara bölünerek dağıtılmalı, her grup farklı yönlere gönderilip birleşmeleri engellenmelidir. Nüfusun kalabalık olduğu yerlerde olay yeri tecrid edildikten sonra kalabalık çevreye doğru dağıtılmalı, binalarda ise dağıtma üstten aşağı katlara doğru olmalıdır. Dağıtılan bir topluluğun yeniden toplanması önlemek için, belli bir süre olay yerinde motorlu ve yaya ekipler bulundurulmalıdır(125).

---

(124) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yönetm. md.25/b.

(125) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yönetm. md.25/c,d.

Çevik kuvvet birimleri, grev ve lokavtlar sırasında işyerlerinin tahribe uğramasının veya işgalinin önüne geçilmesi için;

Personele grev ve lokavtın yasal olarak devam ettiğinde hiçbir müdahalede bulunulmayacağı açıklanır. Yasadışı bir durum ortaya çıktığında can ve mal güvenliğinin sağlanması, düzenin korunması ve sürdürülmesi için gereğinde müdahalenin yapılacağı kurum ilgililerine duyurulup, burada herhangi bir topluluğun oluşmaması için gerekli önlem alınır ve trafik düzeni sağlanır. Seyirci halk oradan uzaklaştırılır, grev veya lokavtı yöneten kişilere tutum veya davranışları izlenir, ayrıca o kurumda varsa özel güvenlik teşkilatı da emir altına alınarak görevlendirilir(126).

Belirlenen sanıkların yakalanmasında gereği ölçüde zor kullanılır, yakalamalar yeteri sayıda personel ile yapılarak, yakalanan sanığın kaçmasına olanak verilmez. Olay yerinde bir süre daha kalacak olan personel olay yerindeki suç delillerinin tesbiti ve korunması için gerekli önlemi almak durumundadırlar. Yakalanan sanık, elde edilen deliller ile suç yeri soruşturmayı yürütecek birime teslim edilmelidir(127).

Polis çevik kuvvet birimi kurulduğu ilde milli bayramlarda emniyet teşkilatının özel kutlama günlerinde ve devlet büyüklerinin karşılanma ve uğurlanmalarında şeref ve ihtiram kıtası hizmetlerini yerine getirecektir. Çevik kuvvet birimi-

---

(126) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.26.

(127) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.27.

ne, tören veya gösterilerde güvenlik önlemlerinin alınması ve düzenin sağlanması hizmetinin verilebilmesi, diğer polis kuvvetlerinin yetersizliği koşuluna bağlıdır. Çevik kuvvete tören veya gösterilerle ilgili görev verildiğinde, personelin kılık-kıyafet, silah, teçhizat kontrolunun yapılması, görev sırasındaki tutum ve davranışları hakkında gerekli talimatın verilip, il emniyet müdürlüğünce yapılan görev planlaması doğrultusunda alınacak görev personele duyurulması gerekir(128).

Çevik kuvvet birimleri, kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin meydana gelmesi muhtemel yerlerde motorlu devriye hizmetleri ile görevlendirilebilirler(129). Devriye hizmeti, toplumsal olayın olduğu veya olabileceği yerlerle sınırlı ve ekip düzeni bozulmaksızın yapılması gerekir. Çevik Kuvvet birimine bağlı motorlu devriyelerin sayısı, görevlendirilebilecekleri bölgeler, çalışma süreleri çevik kuvvet şube müdürü veya grup amirince tesbit edilir. Devriye görevlileri, polisin müdahalesini gerektiren bir olayda, olaya el koyup, ilgili karakola bilgi verip durumu bir tutanakla tesbit eder. Bir olaya müdahale sözkonusu olduğunda, müdahaleden önce ekip amirleri birim amirlerine haber vermeli, tutanağın bir örneğini de yine birim amirlerine vermelidirler.

Polis Çevik Kuvvet birimlerinde, hizmetin gereklerine

---

(128) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.28.

(129) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. m.29.

uygun olarak, belirli bir süre ve sıra ile personel tarafından nöbet tutulur. Nöbet hizmetleri ve tutulacak yerler, birimdeki personel mevcudu ve çalışma süreleri gözönüne alınarak düzenlenir(130). Birimlerde tutulan nöbetleri şöyle belirlemek mümkündür: Nöbetçi Amirliği, Birim amiri sıfatı ile birimin yönetimini, güvenliğini ve disiplinini sağlamak, göreve çıkacakların kıyafet ve teçhizatlarını kontrol etmek, göreve göndermek ve önemli durumlarda Çevik Kuvvet birim amirine haber verip alınacak emre göre hareket etmekle görevlidir. Nöbetçi Komiseri, gerek görülürse nöbetçi amirine yardım etmesi için görevlendirilir. Nöbetçi memuru, nöbetçi amiri ve nöbetçi komiserinin vereceği emirleri yapmakla görevlidir. Binaya giriş ve çıkışın kontrolü için nizamiye nöbeti, bina ve tesislerin dış saldırılara karşı korunması içinde çevre koruma nöbeti ile araçların korunması ve giriş-çıkış emniyetinin sağlanması için garaj nöbeti tutulur. Bu nöbetlerden nöbetçi amirliği ve nöbetçi memurluğu zorunludur. Diğerlerinden hangilerininin tutulacağını ve bunların dışında yani nöbet türlerini birim amiri tesbit eder.

Gereğinde derhal kullanılmak üzere her çevik kuvvet biriminde bir hazır kuvvet bulundurulur. Bu kuvvetin miktarı ve çıkarılacağı zamanlar il emniyet müdürü veya ilçe emniyet amirince belirlenir. Hazır kuvvet gerektiğinde gece dahi tam teçhizatlı, silah ve giyimli olarak harekete hazır bulunur. Önemli durumlarda bütün kuvvet hazır kuvvet halinde bulundu-

durulur(131).

Çevik kuvvet şube müdürleri veya grup amirleri en az haftada bir kez silah ve gereçlerin bakım ve temizliğini kendi kontrolleri altında yaptırmak zorundadırlar(132).

Çevik kuvvet bünyesinde kurulan özel timlere şu durumlarda görev verilir. Çevik kuvvet birimlerinin görev alanına giren olaylarda sanıkların yakalanmasının silahlı çatışmayı veya zor kullanmanın derecesinin yükseltilmesini gerektirecek durumun kuvvetle muhtemel olması, Emniyet Genel Müdürlüğünce belirlenen bölge merkezlerinde kurulan özel hareket ekiplerinin yapacakları görevlere yardımcı olmaları talimatı verilmişse, doğal afetlerde veya insan hayatının tehlikeye düştüğü olaylarda, özel yetenek isteyen can kurtarma faaliyetlerine ihtiyaç duyulması hallerinde çevik kuvvet şube müdürünün veya grup amirinin önerisi ve il emniyet müdürü veya ilçe emniyet amirinin onayı ile görev verilir.

3- ÇEVİK KUVVETTE EĞİTİM VE ÖNEMİ

1982 yılında kurularak, 1983 yılı başından itibaren göreve başlayan polis çevik kuvvet birimlerinde görevli personel hizmetin gerektirdiği bedeni ve fikri kabiliyetlerini geliştirmesi amacıyla eğitime tabi tutulur(133). Eğitim, çe-

---

(131) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.32.

(132) N.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.34.

(133) R.G. T: 13.8.1982, Sy.17781. 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu, Ek Madde 15.

vik kuvvetin toplum polisinden en önemli farklarından biridir. Çünkü toplum polisi görev olmadığı zamanlarda eğitim yaparak boş zamanını değerlendirip personelin fizik olarak zindeliğini ve fikren taze ve canlılığını koruyabilseydi, toplumdaki gelişmelerin gerisinde kalmayacak, belki de o kadar yıpranıp dejenere olmayacaktı.

Polis çevik kuvvet personelinin eğitiminde güdülen amaç, kendilerine verilen görevlerin gereği gibi yapılabilmesi için mesleki ve genel bilgilerin, görevleriyle ilgili teknik ve yöntemlerin, öğretilmesi, becerilerinin ve atış yeteneklerinin geliştirilmesiyle personelin hizmetin gerektirdiği bedeni, fikri ve fiziki kabiliyetlere sahip kılınmasıdır(134).

Polis çevik kuvvet birimi personelinin amirlerince sürekli, uygulama ağırlıklı ve bedeni kabiliyetleri geliştirmeye yönelik eğitime tabi tutulması esas olup, çalışma saatleri içinde göreve çıkmadığı, izinli veya istirahatli bulunmadığı hallerde sürekli eğitime tabi tutulması gerekmektedir(135). Bu eğitim çevik kuvvet birim amirinin sorumluluğunda birimin bulunduğu yerde aralıksız olarak yapılan yerinde eğitim ve genel müdürlükçe yapılan merkezi eğitim olarak iki şekilde olur(136).

Çevik kuvvet birimi personelinin yerinde eğitilmeleri amacı ile, Emniyet Genel Müdürlüğünce yıllık eğitim planı ha-

---

(134) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.38.

(135) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.39.

(136) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, Polis Çev.kuv.Yön. md.40.

zırlanıp uygulanmak üzere illere gönderilir ve bu planın uygulanması sonucunda ortaya çıkan aksaklık ve ihtiyaçlar genel müdürlüğe bildirilip, karşılanma yoluna gidilir(137). Çevik Kuvvet personelinin eğitimleri amacı ile Emniyet Genel Müdürlüğünce merkezden uzman personel görevlendirilebileceği gibi, eğitim faaliyetleri için emniyet teşkilatına ait bina ve tesisler yeterli olmadığında diğer kamu kurum ve kuruluşlarının bina, araç gereç ve diğer olanaklarından yararlanılır(138).

Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanacak eğitim planında temel olarak bulunması gereken konuları belirleyecek olursak, bunlar:

Yanaşık düzen eğitimi, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde görev ve yetkiler ile hareket tarzı, çevik kuvvette taktik ve düzenler, kullanılan her türlü silah, malzeme ve teçhizatın tanıtılması, kullanılmasının öğretilmesi ile patlayıcı maddelerin tanıtılması ve etkisiz hale getirilmesi, en kısa sürede göreve sevk için uygulamalar, trafik, daktilografi, devrim tarihi, halkla ilişkilerdir. Bunlardan başka grev ve lokavtlardaki görevleri, polisin meslek ve disiplin mevzuatı, mesleki yazışma tekniği, aşırı akımlar ile yıkıcı faaliyetler ve çeşitli sportif ve sosyal faaliyetleri ile moral eğitimi olarak sayabiliriz(139).

Emniyet Genel Müdürlüğünce düzenlenecek merkezi eğiti-

---

(137) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, polis Çev.Kuv.Yön. md.41

(138) R.G. T: 30.12.1986, Sy.17914, Polis Çev.Kuv.Yön. md.45

(139) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, polis Çev.Kuv.Yön. md.41

min konuları ise, tesislerin yetersizliği ve uzman personel eksikliği nedeni ile birimin bulunduğu yerde kısmen ya da tamamen yapılamayan patlayıcı maddeler eğitimi, zırhlı araç şöförü yetiştirilmesi ve komanda eğitimleri ile diğer konularda olabilir. Ayrıca çevik kuvvet birimlerinde oluşturulacak özel timlerin eğitimlerinde görev alacak personelin eğitiminde merkezde yapılır(140).

Çevik kuvvet birimlerinde görevli personelin kabiliyetlerini koruyup dahada geliştirmeleri, moral olarak üstün bir durumda olması, yeni gelişmelere ayak uydurup ilerde çıkması muhtemel olaylara karşı hazırlıklı olması için eğitimlerine özel bir önem verilmiş ve yukarıda belirtilen biçimde yapılması amaçlanmıştır.

4- ÇEVİK KUVVETİN DEĞERLENDİRİLMESİ

12 Eylül 1980'de Türk Silahlı Kuvvetlerinin, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti korumak ve kollamak, kaybolan can ve mal güvenliği ile devletin otorite ve güvenliğinin tekrar sağlanması amacı ile yaptıkları hareket sonucunda Emniyet teşkilatındaki yenileştirme ve iyileştirme amacıyla uzman bir komisyonun çalışmaları sonucunda yapılan çalışmaların bir bölümü olarak 1982 yılında, 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa Yedi Ek Madde eklenerek kurulan polis çevik kuvvet birimleri, toplum zabıtasının yerini almış, diğer polis birimleri gibi silahlı ve resmi üniformalı

---

(140) R.G. T: 30.12.1982, Sy.17914, polis Çev.Kuv.Yön. md.42.

olarak temel olarak toplumsal olaylara karşı önleyici zabıta hizmetlerini yerine getirmek, gerektiğinde de diğer polis birimlerine yardımcı olmak için adli görev de yapan bir polis birimidir.

Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini ve güvenliğini sağlamak, kamu düzenini bozabilecek nitelikteki toplumsal hareketlerin önlenmesi için önlem alacak ve devriye dolaşacak, grev ve lokavtlar sırasında işyerlerinde tahrip ve işgali engellemek, yasa dışı sokak ve meydan hareketlerini önlemek, bu olaylarda toplumun ve kişilerin maddi ve manevi varlıklarını saldırılardan korumak ile ayrıca diğer polis birimlerinin yetersizliği halinde tören ve gösterilerde görev almak, özel timlerin görev almasını gerektiren operasyonlarda görev almak, bu olayları gerekirse zor kullanarak önlemek ve de Emniyet Teşkilatını şeref ve ihtiram kıtası olarak temsil etmek amacı ile kurulan çevik kuvvet kurulurken yapılan inceleme ve araştırmalar sırasında özellikle Avrupa ülkelerindeki benzer nitelikteki birimlerin yapısında dikkate alınmıştır. Bunu ilk etapda Televizyon haberlerinde verilen Avrupadaki futbol maçları ve toplumsal olayların filmlerinde görmek mümkündür. Keza bu konudaki gazetelerde de çeşitli resimler görülebilmektedir. Özellikle ilk bakışta kıyafet benzerliği dikkati çekmektedir

Ayrıca bu konuda Federal Almanya Cumhuriyeti Polis Teşkilatı içerisindeki çevik kuvvete benzer birim hakkında bilgi vermek ve çevik kuvvet ile mukayesesini yapmak daha yararlı olur.

Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasasınının 91. maddesine göre İçişleri bakanı, toplum polisini federe devlet yetkililerine danışmadan göreve sevk edebilir(141). Bizde ise bu konu daha uygun ve daha yararlı bir biçimde düzenlenmiş, bizde federe devlet-federal devlet ayrımı olmadığından herhangi bir sorun, sürtüşmede olmaz.

Almanya'da Polis okullarını bitiren polis memurları, istisnasız olarak toplum polisine atanırlar ve burada yerlerini alacak yeteri kadar memur atandıkça diğer birimlere atanırlar. Genel olarak burada iki seneden fazla kalmazlar(142). Ülkemizde de personelin uygulama planına uygun olarak polis okulundan sonra çevik kuvvete atanması ve burada üç yıl çalışması benimsenmiştir. Yani bu durumda benzerlik göstermektedir. Almanya'da bir toplum polisi biriminin kuruluşu şöyledir:

Bütün mevcut 4 birlik halinde ayrılmaktadır. Bu birliklerden 4 numaralısı, teknik hizmetler birliği olarak görevlendirilmiştir. Bu teknik hizmetler birliği içerisinde, dalgıç ekibi, çeşitli aletleri kullanma ekibi, özel vasıtalar ekibi, kurtarma ekibi kurulmuştur. diğer 3 birlikten her biri müstakil birliklerdir ve genel esaslara göre birbirlerine bağlı olmadan görev yaparlar. Her birlik dört bölüğe ayrılmıştır. Her bölük, önceden aylık olarak tesbit edilmiş bir

---

(141) GALOLAR, Yaman: Federal Almanya'da Polis, s.81, Güven Matbaası, Ankara 1973.

(142) GALOLAR, Yaman: Federal Almanya'da Polis, s.81, Güven Matbaası, Ankara 1973.

plan gereğince günlük görevlerini yerine getirir. Olağanüstü hallerde bu plana bağlı kalınmaz(143). Bizdeki çevik kuvvet birimlerinin kuruluşuda buna benzer tiptedir. Türkiye'de çevik kuvvet birimleri birlik veya birliklerden, birlik en az iki gruptan, grup ise dört ekipten meydana gelmektedir. Yine bizde de yıllık eğitim planları hazırlanmakta, görev olmadığı sürece bu plana göre personelin eğitimi yapılmaktadır.

Alman toplum polisinin normal günlerdeki günlük görevleri:

- Personelin pratik çalışmaya alışması ve karakolları takviye etmek amacı ile üç kişilik otolu devriye halinde karakol emrinde görev yapmak,

- Toplumsal faaliyetlerin fazla olduğu yerlerde on veya yirmi kişilik otobüslerle devriye görevi yapmak,

- Polis okullarının verdiği eğitimin devamı olarak polis ileri eğitimi,

- Toplumsal olaylarda görevi yerine getirmek amacı ile yapılan özel toplum polisi eğitimi,

- Trafik eğitimi,

biçimindedir(144).

---

(143) GALOLAR, Yaman: Federal Almanya'da Polis, s.81, Güven Matbaası, Ankara 1973.

(144) GALOLAR, Yaman: Federal Almanya'da Polis, s.84, Güven Matbaası, Ankara 1973.

Yine Alman Toplum Polisi ile Türk Çevik Kuvvetinde kullanılan silah, araç, gereçlerde benzerlik göstermektedir. Bizde olduğu gibi Almanya'da da personelde tabanca dışında, MP-5 Otomatik tabancada kullanılmakta, ayrıca çeşitli gözyaşartıcı bomba çelik yelek ile su fişkırtıcı ve panzer tabir edilen zırhlı araçlar aynıdır(145). Ayrıca bizde olduğu gibi araç ve gereçlerin onarım ve bakımı, toplum polisi imkanları ile yürütülür.

Almanya'da toplum polisi yukarıda belirttiğimiz normal günlere bağlı planlı görevlerinin dışında şimdi belirtilecek olaylardan biri meydana gelirse, o takdirde bunlardan toplum polisinin görevleri olmaktadır. Bunlar, grevler, gösteri yürüyüşleri, mahalli polis birimlerinin yaptığı genel aramalar, havaalanlarındaki karşılaşmalar, büyük trafik kazaları, spor karşılaşmaları, önemli toplantılar, tabii afetler, önemli davaların yürütüldüğü mahkeme safhaları, uçak kazaları, orman ve dağ gibi her yerde kayıp şahısların aranması ve d. olarak belirlenmiştir(146). Görüldüğü gibi Almanya'daki toplum polisi ile Türkiye'deki çevik kuvvetin görevleri de birbirine çok benzer niteliktedir.

Diğer ülkelerin toplumsal olaylara karşı önleyici zabıta birimi olarak kurulan polis kuruluşları ile gerek kuruluş gerekse görevleri açısından paralellik gösteren ülkemiz-

---

(145) GALOLAR, Yaman: Federal Almanya'da Polis, s.84, Güven Matbaası, Ankara 1973.

(146) GALOLAR, Yaman: Federal Almanya'da, Polis, s.84, Güven Matbaası, Ankara 1973.

deki çevik kuvvet birimleri, ülke güvenliği ve iç huzur ile Devlet otoritesini devamı ve de can ve mal güvenliği ile asayiş ve emniyetin devamı açısından çok özel bir yeri vardır.

Haziran 1985 tarihinde Belçika'nın başkenti Brüksel'deki Haysell stadında oynanan Avrupa şampiyon kulüpler kupası final maçı sırasında İngiliz seyircilerle İtalyan seyirciler arasında meydana gelen olayda 38 kişi ölmüştür. Bu olayda sorumlu olarak Belçika polisi gösterilmiştir.

Ülkemizde spor müsabakalarında çevik kuvvet görev yapmaktadır ve Belçika'dakine benzer hiçbir olay yaşanmamıştır. Bu ise bizi şu sonuca götürür: Çevik kuvvet kendisinden bekleneni vermekte, görevini yapmaktadır.

Daha önceki bölümlerde saydığımız devlet güvenliği ve rejim açısından son derece önemli görevleri yerine getirecek çevik kuvvet personelinin bu görevlerini en iyi şekilde yerine getirebilmeleri için sürekli eğitimleri ile görevin gerektirdiği özel görev kıyafeti giymeleri de öngörülmüştür(147).

Toplum zabıtasının yerine kurulan çevik kuvvet birimlerinde görevli personelin kendilerine verilen görevleri en iyi biçimde yapabilmeleri için, devletçe karşılanmak üzere, ceket yerine polis kumaşı renginde imperteksten yapılan motkomer, ayaklara siyah deriden yapılan bot, başa ise şapka yerine, darbeye dayanıklı ve polyesterden yapılan kask giyilme-

---

(147) Emniyet Genel Müdürlüğü, Emniyet Hizmetleri Sınıfı Mensupları Kıyafet Yönetmeliği, Ankara 1983.

si ve kemerde tabanca kılıfından başka fişeklik, kelepçe ve cop kılıfları bulunması öngörülmüştür(148).

Ayrıca çevik kuvvet personelinin eğitim sırasında kullanması için polis üniforması renginde kot kumaşından eğitim elbisesi verilmesi öngörülmüştür. Buna göre pantolon özel görev elbisesinde olduğu gibi golf pantolon olup, ceket, kışlık özel görev ceketini biçiminde yakası ayaksız ve devrik ve de eteğinin pantolon içine girecek nitelikte motkomer olması belirtilmiştir. Şapka olarak da, üniforma kumaşından kep şeklinde olması ve ayakkabı olarak özel görev elbisesi için öngörülen bot belirtilmiştir(149).

---

(148) Emniyet Genel Müdürlüğü, Emniyet Hizmetleri Sınıfı Mensupları Kıyafet Yönetmeliği, Ek md.1, Ankara 1983.

(149) Emniyet Genel Müdürlüğü, Emniyet Hizmetleri Sınıfı Mensupları Kıyafet Yönetmeliği, Ek md.2, Ankara 1983.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal olayları olmadan önce önlemek, işlenmesine imkan vermemek ve olay olursa, suçluları yakalamakla görevli kuruluş, polistir. Polis bu görevini en iyi biçimde yapabilmesi için, toplumsal olaylar ile bu olaylara karışanların psikolojik yapıları, genel havaları ve nitelikleri hakkında bilgi sahibi olması önemli etkenlerden biridir.

Olayların olmasını önlemek, polisin koruyucu idari görevi olmakta, suçluları yakalamak ise adli görevi olmaktadır. Esas olan suç işlenmesine ve olay olmasına engel olmaktır, önlemek ve caydırmaktır. Bu nedenle de önleyici hizmetlere önem verilmektedir. Emniyet teşkilatı içinde bu görevi 1965, 1982 arası devrede toplum zabıtası yapmış, 1982'den sonra da çevik kuvvet yapmaktadır. Her ikisinde görevi, toplumsal olayları önlemek, toplumsal suçların işlenmesine mani olup, kişileri caydırmaktır. Polis bu görevleri yaparken çeşitli hak ve hürriyetleri belli oranda kısıtlamakta, gereğinde zora ve silaha başvurabilmektedir. Polis bunları yapabilmesi için gerekli olan kanuni dayanağı başta Anayasa olarak görmekte daha sonra da Emniyet Teşkilatı Kanunu, Polis Vazife ve Sela-

hiyet Kanunu ile kuruluşun kendi kanunu ve görev yetkileri ayrıntılı olarak düzenleyen ilgili yönetmeliklerdir.

1961 Anayasası, temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla kısıtlanabilmesine imkan sağlamaktadır. 1961 Anayasasının 11. maddesi, "Temel hak ve hürriyetler, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, cumhuriyetin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin kamu yararının genel ahlakın ve genel sağlığının korunması amacı ile veya Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir" demektedir. 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanununun, 19.2.1980 gün ve 2261 sayılı kanunla değişik 9. maddesi, Anayasa hükmünde belirtilen şekilde, somut olarak bazı olay ve yerleride sayarak "Suç işlenmesini önlemek ve suç işlemeye yarayan alet ve eşyaların bulunup bulunmadığını kontrol, suçluları yakalamak için mülki amirin vereceği emirle, kişilerin üstlerini, araçlarını ve eşyasını arar, suç unsuru gördüklerine el koyar, evrakı ile adalete teslim eder" demekte ve yasal dayanak olmaktadır. Ayrıca bu kanun diğer maddelerinde polise arama yapma, zor kullanma ve silah kullanmanın hangi şartlarda ve nerelerde yetki olarak verileceğinin de sınırlarını belirlemekte, dolayısı ile Anayasanın istediği kanuni dayanak niteliğini taşımaktadır. 654 sayılı Toplum zabıtası kurulmasına dair kanun, 1. maddesinde ülke güvenliğine ve huzur ve sükun ile hak ve hürriyetlere yönelik toplumsal olayları önlemesi için polise görev vermekte, iki maddesi ise diğer kanunlarla polise tanıyan yetki ve sorumlulukların aynısına toplum zabıtasının da sahip olduğunu açıklamaktadır.

Çevik kuvvet ise, bu konuda temel dayanağını 1982 anayasasından almaktadır. Anayasanın 13. maddesi de, 1961 Anayasasının 11. maddesi hükmü aynen getirip, ilave olarak da "... Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle" Anayasanın özüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir" demektir. Ayrıca 2559 sayılı yasanın 2261 sayılı kanun ile değişik 9. maddesi çevik kuvvete de aynı yetki ve sorumluluğu vermektedir. Yine çevik kuvvet kurulmasına olanak sağlayan, 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa yedi ek madde eklenmesine dair yasa ile getirilen ek madde 10'a göre, yasa dışı nitelikteki toplumsal olaylar sayılmakta ve bu olayların gereğinde zor kullanarak etkisiz hale getirmek görevi çevik kuvvet'e verilmektedir. Çevik kuvvet yönetmeliği de 4. maddesinde zor kullanmanın sınır, ölçü ve yerini ayrıntılı ve somut olarak belirlemektedir. Yani polisin hak ve hürriyetleri sınırlayabilmesine yasal dayanak yukarıdaki biçimlerde vardır.

Yasal toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini sağlamak, toplumsal olayların olabileceği yerlerde, devriye dolaşmak, grev ve lokavt nedeniyle işyerinin tahrip ve işgaline engel olmak, yasa dışı sokak ve meydan hareketlerini önlemek, diğer polis birimlerinin yetersizliği halinde tören ve gösterilerde önlem almak için görevli kılınan çevik kuvvet'e, bu görevleri yaparken kısıtlayacağı hak ve hürriyetleri yasal dayanağa bağlamak yeterli değildir. Bu yetkinin yasal kaynağı olması zorunluluktur, ancak başarının şartı değildir.

Çevik kuvvet'in toplumsal olayları başarı ile önleyebilmesi için şu hususlara dikkat edilmesi gerekir:

Çevik Kuvvet Kanunu ile diğer mevzuat hükümleri tam olarak uygulanabilmeli, yasaların öngördüğü şeyler yerine getirilmelidir.

Polis-Halk ilişkileri en iyi şekilde düzenlenmelidir. Çünkü halkın destek ve yardımı olmadan polisin başarısı imkansızlaşır, yada her kişiye bir polis gerekir.

Eğitime verilen önem artırılmalı, olanaklar ölçüsünde eğitim ve kurslar yaygınlaştırılmalı, yurt dışı irtibatlarla gereğinde yurt dışında eğitim olanakları zorlanmalı, bu şekilde polis toplumsal olaylara karşı hazırlıklı olmalı, değişen ve gelişen şartlara ayak uydurmalı ve sürekli olarak kendisini yenilemelidir.

Çevik Kuvvette üç yılını dolduran personel mutlak surette genel hizmete aktarılmalı, personel umutsuzluğa itilmeden çalışma şevk ve ahengi muhafaza edilmelidir.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

ARGÜNER,Tayfun: 1961 Anayasasına göre Milli Güvenlik Kavramı ve Milli Güvenlik Kurulu, Gür-Ay Matbaası, İstanbul 1983.

ALPDÜNDAR,Remzi: Hukuk Sözlüğü, Eğitim Yayınları, İstanbul 1977.

_____ : Cumhuriyetin 60. yılında Türk polisi, Ankara 1983.

ÇOKER,Fahri-ÇOKER,Ziya: Güvenlik Kuvvetleriyle ilgili Kanun, Tüzük, Yönetmelikler, Cilt 1, Kazancı Yayınları, İstanbul 1985.

DÜNDAR,A.Nihat: Emniyet teşkilatı ve Hizmetleri ve Disiplin Hukuku, Ankara 1986.

_____ : Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 6, Ankara 1982.

_____ : Danışma Meclisi, 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Yasanın Görüşme Tutanakları, B.117, T.7.7.1982, 0:1.

_____ : Emniyet Genel Müdürlüğü, Emniyet Hizmetleri Sınıfı Kiyafet Yönetmeliği, Ankara 1983.

EĞDEMİR, Ayban: Açıklamalı Jandarma Mevzuatı, Jandarma Dergisi Eki, Sy.52, 1972.

GALOLAR, Yaman: Federal Almanya'da Polis, Güven Matbaası, Ankara 1973.

_____ : İçişleri Bakanlığı İç Düzen Yayınları, No 4, Kolluk Hizmetleri, Ankara 1972.

KIRATLI, Metin: Koruyucu İdari Hizmetler, Ankara 1973

KUNTER, Nurullah: Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Bası, İstanbul 1978.

ÖZKİPER, Alaattin-GÜNALP, Varol: Zabıtanın İdari Görevleri, Ankara 1971.

_____ : 12 Eylül Öncesi ve Sonrası, (Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğince Hazırlanmıştır) Ankara 1981.

_____ : Resmi Gazete, T.12.7.1937, Sy.3629, 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu.

_____ : Resmi Gazete, T.12.3.1983, Sy.17985, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu.

_____ : Resmi Gazete, T.13.6.1949, Sy.7236, İl İdaresi Kanunu.

_____ : Resmi Gazete, T.13.8.1982, Sy.17781, 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanununa Yedi Ek Madde eklenmesine dair 2696 sayılı Kanun (Çevik Kuvvet Kanunu).

_____ : Resmi Gazete, T.30.12.1982, Sy.17914, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği.

_____ : Resmi Gazete, T.29.7.1965, Sy.12053, 654 sayılı Toplum Zabıtası Kanunu.

_____ : Resmi Gazete, T.7.8.1971, Sy.13919, Toplum Zabıtası Tüzüğü.

ŞEKERCİOĞLU, Metin: Kolluğun Yargısal Görevleri Hakkında Kılavuz, Ankara 1980.

_____ : Talimatname, Emniyet Genel Müdürlüğü Matbaası, Ankara 1975.

_____ : Toplum Zabıtası Kanunu TBMM Görüşme Tutanakları, Millet Meclisi, B.133, T.23.6.1985, 0:2.

_____ : Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Başbakanlık DİE Yayınları, Ankara 1983.

YALÇIN, Ayhan: Türkiye Cumhuriyeti 1924, 1961, 1982 Anayasası, Geçit Kitabevi, İstanbul 1982.

